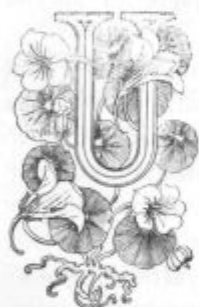

O RAZPOLOŽENOSTI OTROK ZA NAUK.

DRAGOTIN SVOBODA.

Čitelj je nekdanj stal v sredini pouka. Ž njim se je računalo, z njegovimi zmožnostmi je padala in se dvigala vrednost šole. Dober učitelj je imel zelo privlačno silo. Iz daljnih krajev so prihajali učenci k plemenitemu viru znanja in vede. Dober učitelj je določeval značaj dobe. Kot občepriznana avtoriteta določeval je snov in metodo. «On je tako dejal», to je bilo dovolj, da se je vsak spor udušil v kali.

Polagoma je snov pouka nerazmerno narasla. Učitelj je izgubil svojo prvotno veljavo. Izbor snovi, način predavanja se je sedaj obravnaval v pedagoškem svetu. Nabiranje nove snovi se je odkazalo učenjakom, učitelj je imel odslej le pomisliti, kaj bode izbral za svoje učence in kako bode najbolje seznanil svoje poslušalce z ogromnim naučnim materialom.

Nova šola se je polagoma oprostila materializma. Idealistična struja je prevladala, šola je postala humanitaren zavod. Učitelj in snov sta se potisnila v ozadje, vsa skrb se je sedaj posvetila objektu pouka, učencu. Dušeslovje je postalo učiteljeva prva znanost. Empirična psihologija se je razvila na široki podlagi, vse šolstvo je poklicano, pripomoči, da se končno razbistrijo tajne strani našega plemenitejšega dela.

Dušeslovje zahteva individualizovanje pri pouku in vzgoji. Pomožne šole za slabo nadarjene učence so plod tega individualizovanja. Pa tudi tamkaj, kjer takšne šole ne olajšujejo dela učitelju, tudi v navadnih razredih se mora individualizovati do skrajnosti.

Danes analizujemo učenčevo dušo. Najpreje se seznanjamo z razmerami, v katerih se je učenec razvil. Poznamo dobro roditelje in rodbino iz katere je izšel naš gojenec, njih prednosti in glavne hibe; poznamo društvo, v katerem se kreta učenec izven šole, poznamo njegove življenske razmere, ali biva v zdravem poslopju, ali biva njegovo drobno telesce v gnilem, zadehlem stanovanju; vemo, da li se hrani učenec tako, da se jači telo od dne do dne normalno, da li povzroča slaba hrana nagomilanje nezdravih sokov v iztrošenem organizmu.

Učenčeve zmožnosti, njegovo znanje, vse to nam je po analizi duševnega obzorja odprta knjiga, v kateri čitamo brez vsakega truda. In tako mora biti! Učitelj je postal rob svojega znanja, svojega poklica, a plemenit rob, misleč rob; in to robovanje nima nič nečastnega na sebi, ono povzdiguje učitelja nad vse druge stanove. Učitelj izgine popolnoma v delu, a to delo ga osrečuje, to delo mu vtisne na čelo znak duševnega plemstva. — Vemo, da ni povsod še tako. To je nemara še vedno ideal, a vendar dosegljiv ideal. Naš smoter, smoter našega stanu je jasen. Ko se bodo vsled vnanjega ugleda, vsled nedostatka gmotnih skrbi posvečali učiteljstvu najbolj naobraženi, najboljši ljudje, potem bode ta smoter dosežen. —

Individualizovanje nas mora pri pouku ves čas spremljati. To ie rdeča nit v našem poslu. Individualizovanje ne sme nehati, se ne sme zadovoljiti s prvimi rezultati. Naš učenec mora biti trajen predmet naših proučavanj. Katalogizovati učence je nemožno. Sleherni učenec je organizem in podvržen evoluciji. Razvija se telo, razvija v zvezi ž njim duša. In učitelj mora ta razvoj opazati z ostrim očesom, da mu nič ne uide, kar bi bilo dozdevno brezpomembno, v resnici pa neizmerne važnosti. Koliko mu more koristiti takšna opreznost, koliko škodovati površnost v delu in opažanju, to hočem pokazati na konkretnem slučaju.

Večkrat opaža učitelj, da se razpoložnost učencev za pouk zelo spremeni. Učenec, ki je bil med prvimi, ki je v šoli pazil, da mu ni bilo para, ki je lahko shvatal in reproduciral, sam silil naprej, se hkratu spremeni. Njegovo telo ni več tako prožno, tako nemirno; lice je navzelo nekako nezdravo bojo; oko, prej tako živo, je ugaslo, in na jasnem čelu so se zbrale sence. Če ga pokličeš, vztrepeta, kakor da si ga zbudil iz trdega spanja. Ne javlja se več, slabo pamti, ne napreduje. Ali je tu gola nepazljivost kriva? — Ta sprememba se je vršila tako polagoma, tako neopaženo se je nesreča vtihotapila, da nisi slutil, kakšno gorje preti tvojemu delu. Ko si opazil spremembo, tedaj se je nahajala že na visoki stopnji razvoja. Le tebi se dozdeva, da je učenec včeraj bil zdrav, a danes bolan.

Seveda, po bolezni, po težkem padcu, po groznem dogodku, po strašnih duševnih pretresih — tedaj nastopa sprememba katastrofalno.

Tu učitelja ne zadene krivica, on si ve tudi v tem slučaju pomoči in uravnava svoje postopanje, kakor zahteva obžalovanja vredni slučaj.

A drugo je pri onih počasnih izpremembah, katerih učitelj vsled malomarnosti svoje ni opazil. Kdo je tu kriv? Ko je počasni strup razoril telo v toliko, da je učitelj učinek opazil, tedaj je morebiti — prepozno, tedaj je morebiti odbila ednajsta ura in bliža se konec.

Kaj je vzrok takšnim izpremembam? Včasih je vzrok zunanji. Nastopila je za učenca nova doba. Spoznanje se ga je z nemilo roko doteknilo. Ali sam, ali po milosti drugih prisvojil si je pogubno navado. Nemara je padel kot žrtev brezdušne starejše osebe, ki zlorablja mlado telo za zadoščevanje nečloveškim, gnusnim strastem. — Da je učitelj tu takoj proučeval stvar, nemara bi zlo v kali zadušil. A se sedaj bliža že dvanajsta ura.

Včasih je bolno dete, da se niti ne ve, kdaj je zbolelo. Notranji organ začenja slabeti, hirati, polagoma slabeva telo, in končno pešajo tudi duševne moči. Kdo bi pač mogel natančno dognati začetek jetike?

Najopasnejše pa so duševne bolezni in bolezni mozga. To se razvija popolnoma neopaženo. Le razpoložnost za nauk se menja, dete kaže v šoli drugo lice. Srečen oni učitelj, ki brž opazi takšne premembe in otroku priskrbi primerno zdravniško pomoč. Njegova vest ostane čista, ne bode treba, da si očituje, da je on sam otroka v težki bolezni uničil.

O nesrečnem slučaju nespoznane bolezni pripoveduje iz svojega izkustva Arno Fuchs v časniku «Evangelisches Schulblatt» to le:

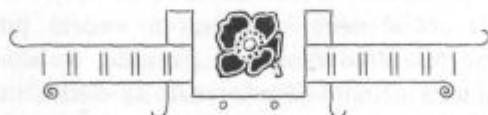
«Dvanajstleten, dober deček se mi je dozdeval posebno čuden v onih urah, ki sem jih imel v 3 razredu neke berlinske šole. Dete je vedno upiralo svoje velike oči v mene, a ničesar ni vedelo povedati o stvareh, katere sem razlagal. Nekoliko časa pozneje začel je učenec v mojih urah dremati. Od razrednega učitelja sem zvedel, da dečko tudi v drugih učnih urah kaže takšno brezskrbnost in nemarnost; doma pa niso ničesar opazili, samo to se jim je zdelo čudno, da je učenec tudi po dnevni rad zaspal. Ker smo imeli v normalnem razredu posla z normalnim otrokom, hotel sem dečka dramiti z vsemi dovoljenimi sredstvi, kajti drugače bi drugi učenci menili, da sem pristranski, če bi dlje prenašal učenčevo malomarnost. V poslednjih tednih pred počitnicami sem poskusil dečka pridobiti za pouk z vprašanji, ki niso bila neposredno namenjena njemu. Ni šlo. Potem sem ga silil, da je sam sodeloval pri pouku prirodopisja. Brez vsakega uspeha. Hotel sem dečka posvariti in mu direktno priporočati večjo pazljivost. Deček je začel pri prvih besedah milo plakati. Proti koncu ure je dete začelo iznova dremati. Tako sem izgubil nado, da se vzdrami otrok še pred počitnicami; a upal sem, da se v počitnicah popravi in pridobi novih moči, telesnih in duševnih. — Po počitnicah je

bila uganka rešena. Slišal sem, da je deček že tretji dan po končanem pouku umrl vsled naglega in močnega vnetja možganov».

Ta slučaj nam dovolj jasno priča, kako skrbno moramo paziti na menjavo razpoložnosti za nauk. Če otrok nanagloma peša, a postane pazljiv deček hkratu nepazljiv, raztresen, potem mora nekje ležati temu vzrok. Brez povoda marljiv učenec ne izgubi volje za nauk. Ako je otrok v resnici bolan, potem bi storil učitelj veliko krivico, če sili takšno dete k pazljivosti. V slučaju, da se razvija duševna bolezen, potem se razvitek takim načinom le pospeši in končno je katastrofa neizbežna. Koliko odgovornosti, koliko oponašanj, kako grenek kes!

V takšnem slučaju je treba povprašati zdravnika, oziroma opozoriti starše na sumnjive pojave v duševnem življenju otrok. Ako je vzrok vnanji, potem je pomoč lahka. Če pa so vzroki notranji, postane stvar čez vse resna. — In le oni učitelj pravočasno zapazi izpremembe, ki je učenca dobro poznal. Torej individualizovati v vzgoji, do skrajnosti analizovati učenca, potem se bode lagje preprečilo veliko zlo, ki lahko učenca ugonobi. Početek ni bil ravno nevaren, a konec je žalosten.

Ponavljamo, da je razpoložnost učenčeva za pouk vedno gotovo merilo za zdravstveno stanje naših gojencev. Posvetimo v bodoče tej zadevi večjo pažnjo. Našim učencem bode to v prid in nam v uteho, ako pravočasno ohranimo to, kar najbolj ljubimo, svojega učenca, njegovo zdravje na duši in telesu.

STVARNA IN JEZIKOVNA PREOSNOVA OBLIKOSLOVNIH PRAVIL O IZRAČUNANJU PLOŠČIN IN PROSTORNIN NA NAŠIH LJUDSKIH ŠOLAH.

POROČA MATIJA HERIC.

Matematiki so neka vrsta Francozov; če govoriš ž njimi o elementarnih matematiških rečeh, predstavijo jih v svoj jezik, in potem je takoj nekaj drugega.

Goethe 1011. izrek v prozi).

Godi se nam (matematikom) kakor pravnikom, ki hočejo tako pisati, da je izključena vsaka pomota, a baš marsikrat izkujejo stavke, ki jih ali nihče ne ume, ali se dačo sukati po vetru.

Wilk, pedagoške študije 1901, str. 10.

★ anašnje stoletje se suče okoli pedagoških, didaktičkih in metodiških preosnov. V vseh učnih predmetih tvarjajo nove metode, stavljajo nove smotre, kažejo nova pota, če tudi včasih zabredejo iz skrajnosti v skrajnost, ne da bi povsem z dušno mirnostjo gradili novine na temelj starih, še sedaj veljavnih pridobitev. Samo v računajočem oblikoslovju še po naših ljudskošolskih računicah vedno prežvekujejo neslana pravila o izračunanju ploščin (površin) in prostornin (telesnin), ki so še docela prikrojena srednješolskim okolnostim, a nikakor ne ugajajo ljudskošolskim.

Na primernem kalupu ali na sliki, ki smo jo narisali na šolsko tablo, so učenci sami izmerili pravokotnik rekoč: 4 dm je mersko število osnovnice in 3 dm mersko število višine, a v pravilu za podatek se je izvršila metamorfoza, ki nas kar iznenadi. Kakor strela šine iz oblaka, se v podatku prelevi izhvatani izraz 4 dm^2 v mersko število osnovnice, torej $4\text{ dm}^2 = 4\text{ dm}$, in abstrahovano število 3 se zove — ne umem zakaj — mersko število višine, torej 3 (neimensko število) = 3 dm (imensko število). To vam je čudna logika!

Označeno nespametno naziranje očitvidno nasprotuje enemu izmed glavnih učnih načel pravilno se vršečega pouka, t. j. jasnosti oblikoslovnega pouka. Torej ni čuda, če zle, pozneje dokazane posledice površnega in krivega postopanja močno občutijo učitelji in učenci, kadar rešujejo oblikoslovne naloge.

Nad 35 let se že poučuje ta predmet na naših ljudskih šolah, bodi si slovenskih ali nemških, in leto za letom vsiljujejo ljudskošolski deci oblikoslovna pravila v stvarno in jezikovno neprikladni in nejasni obliki.

Celo po srednjih šolah, n. pr. v gimnaziji se razlikuje glede na aritmetiško znanje učenčeve stališče in naziranje v oblikoslovnem pouku.

Izvajaj z učenci nižje gimnazije pravilo „ $K = \frac{h}{3} (B + \sqrt{Bb} + b^a)$ “ za telesnino okrajšane piramide (navpičnega piramidnega parobka) iz izraza „ $K = \frac{B(h+x)}{3} - \frac{b x^a}{3}$ “, in uvidel bodeš, da ni mogoče, zakaj učenci te učne stopnje še ne pojmiyo premis „ $B : b = (h+x)^2 : x^2$; $\sqrt{B} : \sqrt{b} = (h+x) : x$; $\sqrt{B} - \sqrt{b} : \sqrt{b} = h : x$; $x = \frac{h \sqrt{b}}{\sqrt{B} - \sqrt{b}}$ in, $\frac{B-b}{\sqrt{B} - \sqrt{b}} = \sqrt{B} + \sqrt{b}^a$ “,

ki vodijo do zaželenega zaključka in zgoraj navedenega pravila; saj še ne pojmiyo v to svrhu potrebnih pravil v računanju s koreni, ki se še le o njih poučujejo učenci 6. gimn. razreda.

Prav slično razliko med bistvom za ljudske šole na podlagi algebre skovanih oblikoslovnih pravil in med aritmetiškim znanjem naših učencev opaža vsak misleč metodik, ki se je ugloobil v razmerje obeh činiteljev. In vse to hočem razjasniti v tej razpravi.

Na to dejstvo sem vas, pazni čitatelji, že opozoril v 2. števil. Popotnikovi iz leta 1901, želeč, da blagovolite primerjati dotično razpravo z današnjo.

V to svrhu sem takrat pokazal na sliki pravokotnikovi

1., kako se mora pravilo o izračunanju pravokotnikove površine na podlagi nazornega opazovanja razviti, določiti in spraviti v primerno učencem umevno jezikovno obliko, da se strinjata stvar in jezikovna oblika;

2., dokazal, a) da so običajna oblikoslovna pravila sicer primerna aritmetiški obrazbi učencev srednjih šol, ki pojmujejo algebro, a neprikladna aritmetiškem znanju učencev ljudskih šol; b) da naravnost nasprotujejo pravilom računanja z imenskimi števili na ljudskih šolah; c) da se v geometriškem oziru ne dado izvajati na podlagi nazornega opazovanja in d) da se stvar in jezikovna oblika ne krijeta.

* * *

Te dni primerjajoč staro Močnikovo računico z novo predelano Kraus- in Habernalovo sem uvidel, da se pravila o izračunanju površin (ploščin) in telesnin (prostornin, vsebin) niso bistveno predrugačila niti jezikovno niti stvarno, pač pa so podatki v nemški izdaji večinoma pravilni. N. pr. na str. 82 nemške izdaje čitam za krogov obseg pravilen podatek $18 m \times 3 \frac{1}{7} = 56 \frac{4}{7} m$, a v slovenski izdaji menda vsled tiskovnega pogrška na str. 84 nepravilen podatek $18 \times 3 \frac{1}{7} = 56 \frac{4}{7} m$. Takšnih napak,

da se izhvata po množitvi neimenskih števil imensko število, kar mrgoli v novi slovenski izdaji od kraja do konca. V nemški izdaji je v tem oziru bolje, kakor sem rekel, a baš niso vsi podatki matematiško pravilni.

N. pr. na 84. strani nemške izdaje čitamo za izračunanje površine krogove ta le podatek: $(37 \frac{5}{7} \times 3) m^2 = 113 \frac{1}{7} m^2$ namesto običajne in učencem umljive oblike $37 \frac{5}{7} m^2 \times 3 = 113 \frac{1}{7} m^2$ in neprikladnih podatkov te vrste je dovolj od konca do kraja.

A ne samo po računicah ampak tudi po navodilih za oblikoslovne nauke naletimo na nedoslednosti in napake, ki motijo učitelje in učence.

Vse to me je prisililo, da hočem nedostatke oblikoslovnih pravil nepristransko odkriti, ter jih stvarno in jezikovno popraviti, da bodo ugajala duševnim zmožnostim učenčevim.

V oblikoslovnih navodilih se očitno šopirite dve glavni hibi glede na množitev in delitev imenskih števil. Pogreške prve vrste zakrivijo metodiki, ki zaradi kratkoče računajo z golimi neimenskimi števili, obesažajoč zmožku in količniku zaželeno imenovanje, v napake druge vrste pa zabredejo pisatelji, ki po algebrajskem načinu izvršujejo operacije z imenskimi množitelji in delitelji.

Pogreški prve vrste.

V to svrho si oglejmo Strengovo «Praktično navodilo», 2. zvezek. Na 340. strani čitamo: $P = 6 \times 6 = 36 dm^2$ (kvadrat); na strani 349. „ $P = 8 \times 5 = 40 dm^2$; osnovnica = $40 : 5 = 8 dm$; višina = $40 : 8 = 5 dm$ (pravokotnik) in tako do konca.

Prav isti pogreški so v Wienholdovem geometriškem oblikoslovju za ljudske šole.

Napak druge vrste pa je obilo v Močnikovi računici za ljudske šole, III. del. N. pr. str. 103: $P = 6 m \times 3 m = 18 m^2$ (vzporednik); str. 104: $P = \frac{6 m \times 4 m}{2} = 12 m^2$ (trikotnik); str. 105: $P = \frac{(12 m \times 6 m) \times 8 m}{2} = 72 m^2$ (trapez); str. 114: $T = 3 m \times 2 m \times 4 m = 24 m^3$ (prizma) in v tej obliki se razen drugih nepravilnosti operacije izvršujejo do konca.

Vprašam vas, misleči sotrudniki: Je takšna malomarna pisava prve vrste matematiško natančno? Se strinja podana oblika druge vrste z duševno izobrazbo ljudskošolskih učencev in s podatki, ki jih izhvatamo po nazornem opazovanju? Odgovarjate obe pisavi pravični zahtevi in opravičeni želji, da mora vsak učenec po nazorno izhvatanih obrazcih pravcato matematiko računati glede na svoje aritmetiško znanje.

Malomarno pisavo prve vrste kmalo iztuhtajo probujeni učenci, ter muzajoč se vprašajo svojega učitelja rekoč: «Gospod učitelj, kako to, da navadno računajoč ne smemo reči $6 \times 4 = 24$ jabelk, ali $24 : 4 = 6$ hrušek, v računajočem oblikoslovju pa meni nič tebi nič govorimo in

pišemo: $6 \times 4 = 24 \text{ dm}^{2\text{m}}$. Izvanredno bistro glavice, ki celo popravljajo tiskovne pogreške v svoji učni knjigi, še te morejo spraviti v večjo zadrego, uporabljajoč znani aksiom ter razmišljajoč: Ako znaša pri pravokotniku 6 dm dolžine in 4 dm širine

površina $6 \times 4 = 24 \text{ dm}^2$,
tedaj pri pravokotniku 6 m dolžine in 4 m širine . . . $6 \times 4 = 24 \text{ m}^2$;

če ste dve količini enaki tretji, torej ste enaki tudi

med seboj zato $24 \text{ dm}^2 = 24 \text{ m}^2$

Druga grajana pisava je sicer pravilna in ugaja srednješolcem, ki že poznajo algebro, a nikakor je ne umejo učenci ljudskih šol.

Prav lahko se pripeti učitelju višjega razreda, da ga učenec smehljaje se vpraša rekoč: «Gospod učitelj, zakaj čitamo v naši računici $6 \text{ m} \times 3 \text{ m} = 18 \text{ m}^2$ (romboid), a ne smemo govoriti: $6 \text{ delavcev} \times 3 \text{ delavci} = 18 \text{ delavcev}$.

V takih kritičnih trenutkih ne pomaga presenečenem učitelju izgovor, češ, v slučajih prve vrste si moramo pravilno imenovanje domišljevati, pri vzgledih druge vrste pa v računajočem oblikoslovju izjemoma dodajamo množitelju imenovanje.

Kaj okreni učitelj, ki so te iznenadila zapletena in zvita vprašanja? Vsa metodiška navodila so te na mah pustila na cedilu, torej si pomagaj sam.

Ne zgubi samozavesti, marveč sigurno nariši na šolsko tablo pravokotnik n. pr. 6 dm dolžine in 4 dm širine in po nazornem opazovanju bodeš izcrpal podatek: $6 \text{ dm}^2 \times 4 = 24 \text{ dm}^2$. Ta izraz spravi v sledečo jezikovno obliko, rekoč: 6 dm^2 so merski kvadrati ob osnovnici (merska proga ob osnovnici), 4 je število višine (število prog) in 24 dm^2 je površina.

Površino pravokotnikovo torej izračunamo, ako merske kvadrate ob osnovnici pomnožimo s številom višine, ali ako količino merske proge ob osnovnici pomnožimo številom prog. V tej jezikovni obliki bodo učenci nedvomno umeli pravilo — in vsaka pomota je i. ključena, zakaj podatek in pravilo se strinjata, stvar in jezik se ujemata. O vsem tem še natančneje spodaj.

Ako na pokazan način preosnujemo vsa pravila v izračunanju površin in prostornin, potem se ne bo več dogajalo, da eden učenec množeč dm z neimenskim številom dobi dm^2 da celo dm^3 , drug m^2 pomnožeč z m na nerazumljiv mu način privabi m^3 in tretji množeč cm s cm in zmožek še s cm nevede izčara cm^3 . Seveda učenci slepo posnemajoč operacije navadno prav zapišejo podatek, zakaj mehanično dostavijo n. pr. tam kubično imenovanje, kjer se vpraša po kubični vsebini; a v tem in vseh drugih slučajih jim je docela nejasna računaska pot, po kateri so vsled golega mehanizma dospeli do zaželenega imenovanja.

In vseh navedenih nedostatkov je krivo zgoraj dokazano dejstvo, da v matematiki postopamo nematematično, zato je v računajočem oblikoslovju pouk neresničen, zapeljuje učence v dvome, ki morejo v trenutku iznenadenega učitelja splesti v mrežo, ki se iz nje težko izmota.

V vseh drugih učnih predmetih se strogo zahteva, da morajo učenci logiško misliti, a uporabljajoči oblikoslovna pravila očito logiki bijejo v obraz, če tudi pravo trdi Kieferstein rekoč: «Matematika kot kristalizovana logika je najboljše sredstvo v dosego doslednega mišljenja.»

Ravnokar grajana površnost bo gotovo izginila, ako po nazornem opazovanju izcrpanim podatkom podamo primerno učencem nameravane stopnje umevno jezikovno obliko.

Na zgoraj kritikovane nedostatke v računajočem oblikoslovju opozarja tudi Emil Zeißig v svoji knjigi: «Die Raumphantasie im Geometrieunterricht.» Spreten metodik točno dokazuje v svojih pripravah «Präparationen», da popolnoma izhaja brez mnogo pravil za vsa izračunanja površin (od pravokotnika do kroga) uporabljajoč pravilo, nazorno abstrahovano iz slike pravokotnikove, ki slove: «Količina ene proge krat število prog (Größe eines Streifens mal Anzahl der Streifen)». Prav tako mu zadošča za izračunanje vseh kubičnih prostornin (od prizme do krogle) samo eno pravilo dobljeno po nazornem opazovanju prizminega kalupa in naslikane prizme, ki se glasi: «Velikost ene plasti krat število plasti (Größe einer Schicht mal Zahl der Schichten)». «Seveda», pripomni pisatelj, «se ne daste obe pravili kar tako naravnost prenesti na izračunanja posameznih ploskev in prostornin; vsakokrat posreduje domišljija, dopolnjuječ vsako ploskev v pravokotnik, vsako prostornino nanašajoč na prizmo. Da se utvori medsebojna zveza, je treba večkrat primerne delitve, spremitve in dopolnitve itd.»

Premišljene besede izkušenega metodika nam namignejo, da moramo domišljijo, pastorko sedanjega šolskega pouka, tudi v računajočem oblikoslovju jemati v poštev.

Pretresujoč velevažni nazor sem tudi jaz v višjem razredu naše petrazrednice hotel tako postopati, a naletel sem na neizogibne težkoče izvirajoče deloma iz dejstva, da se je v nižjih razredih premalo gojila domišljija, deloma tiči vzrok nekaterih ovir tudi v tem, da oblikoslovje kot predmet v vsem njegovem obsegu izključno poučujemo še le na višji učni stopnji.

Torej sem zopet krenil svojo staro pot, uporabljajoč oblikoslovna pravila, ki stvarno in jezikoslovno ugajajo duševnemu obzorju učencev ljudskih šol, saj so jih po mojem navodilu sami abstrahovali iz naziranja oblikoslovnih kalupov in slik, jaz pa sem jih samo jezikoslovno popilil, če je bilo treba.

Svest si, da bodo zanimala vsaj nekatere napredne tovariše, zato jih hočem kratko načrtati.

Oblikoslovne slike bodem izpustil, ker so obče znane deloma iz knjig, deloma iz mojih v tem cenjenem listu že podanih slik, zato bude samo treba, da navedem na večkrat se ponavljajoče geom. izraze primerne kratice.

A. Izračunanje površin (ploščin.

Pr = pravokotnik; o = osnovnica; v = višina; d = dolžina; $š$ = širina; $št$ = število (neimensko); $mšt$ = mersko število (imensko); mkv = merski kvadrati; $mkvo$ = merski kvadrati ob osnovnici; P = površina.

t = trikot; tp = trapez; $šk$ = šesterokotnik; k = krog; $//$ = vzporeden; s = stranica; $//S$ = večja vzporedna stranica; $//s$ = manjša vzporedna stranica; rz = razdalja od središča; r = polumer; $2r$ = premer; ob = obseg; $3\frac{7}{7}$ = Arhimedovo (Ludolfovo število).

Pravokotnik.

Kako izvajamo površino pravokotnikovo.

$$msto = 4 \text{ dm}; \quad mstv = 3 \text{ dm}.$$

Na vsako mersko enoto (dm) položimo eden m^2 , torej so 4 dm merski kvadrati ob osnovnici tvarjajoči ob osnovnici ležočo progó po 4 dm^2 3 = $št$ (neimensko) kaže, kolikokrat po 4 dm^2 znaša $P pr$, ali znači število prog.

$p pr = 4 \text{ dm}^2 \times 3 = 12 \text{ dm}^2$, t. j. $p pr$ najdeš, ako mkv ob o pomnožiš s $št v$, ali ako velikost proge ob o pomnožiš s številom prog.

Kratko: $p pr = mkv$ ob $o \times s \text{ št } v$; ali mkv ob $o \times s \text{ št } prog$. Prav slično jezikovno obliko dobimo, ako izhajamo iz višine. V tem slučaju so 3 dm^2 mkv ob v ; 4 $št o$; torej je $p pr = 3 \text{ dm}^2 \times 4 = 12 \text{ dm}^2$; t. j. $p pr$ dobiš, ako merske kvadrate ob višini pomnožiš s številom osnovnice; ali ako velikost proge ob višini pomnožiš s številom prog.

Kako dobimo $mšt v$ in $mšt o$ iz $p pr$.

a) Po deljenju v smislu meritve:

$$12 \text{ dm}^2 : 4 \text{ dm}^2 = 3 \text{ št } v \text{ (neimensko)}$$

$12 \text{ dm}^2 : 3 \text{ dm}^2 = 4 \text{ št } o$ (neimensko); t. j. $št v$ izračunaš, ako $p pr$ meriš z merskim številom ob osnovnici, in $št o$, ako $p pr$ meriš z merskim številom ob višini.

V teh slučajih sklepamo: Koliki ste števili višine in osnovnice, toliki ste merski števili višine in osnovnice.

b) Po deljenju v smislu delitve:

$$\frac{12 \text{ dm}^2}{4} = 3 \text{ dm}^2; \quad \frac{12 \text{ dm}^2}{3} = 4 \text{ dm}^2; \text{ t. j. merske kvadrate ob višini dobiš,}$$

ako $p pr$ deliš s številom osnovnice, in mkv ob o , ako $p pr$ deliš $št v$.

Tukaj sklepamo: Koliko je merskih kvadratov ob višini toliko meri $m \text{ št}$ ob višini in koliko je mkv ob o , toliko meri $m \text{ št}$ ob o . Vse to sem že pokazal na slikah v 2., 8. in 9. številki. Popotnika iz leta 1901.

Kar velja za pravokotnik, to velja za vsak vzporednik (paralelogram) treba je pri izvajanju dotičnega pravila le primerne razstavbe in dopolnitve. Oglejmo si pravilo za izračunanje pravokotnika v novi računici Kraus-Habernalovi!

Evo ga: Mersko število za ploščino pravokotnika dobiš, ako množiš mersko število osnovnice (dolžine) z merskim številom višine (širine).

Tvorimo iz njega obrazec (formulo).

$$m \text{ št} = 4 \text{ dm}; m \text{ št } v = 3 \text{ dm}; \text{ torej podatek}$$

za $p \text{ pr} = 4 \text{ dm} \times 3 \text{ dm} = 12 \text{ dm}^2$. Kdor koli ima oči, vidi; da je množitelj imensko število, kar nasprotuje množenju imenskih števil, kjer mora biti množitelj neimensko število. Čudno in neumno pa je, da sta pisatelj nemške izdaje na str. 18 in predstavljatelj na str. 20 v 11. točki pravilno vodila učenca do pravilnega podatka ($4 \text{ dm}^2 \times 3 = 12 \text{ dm}^2$), a sta baš določila za pravilo glede na izvitek in podatek napačno jezikovno obliko.

Kritikivano pravilo izvira namreč iz srednješolskega naziranja, kar sem razjasnil tudi že v navedeni številki. Popotnika. Glavna podlaga temu naziranju je način, kako moremo v naši domišljiji tvarjati prostorne količine. Seveda je teh načinov več, a za naš dokaz zadošča način, da tvori neprestano se pomikajoča prema črta v eno in isto smer v naši domišljiji ploskev in prav tako popiše telesnino ploskev, ki se neprestano pomika v eno in isto smer.

Po teh kratko načrtanih potezah zadošča, da pokažem, kako dobimo običajno na srednješolskem kopitu skovano pravilo o izračunanju površine pravokotnikove in pozneje krogove, ker se vse izhvatajo na omenjeni glavni podlagi.

Mislimo si, da se v znanem pravokotniku osnovnica 4 m dolžine neprestano pomika po širini, torej v isto a ne v svojo smer vzporedno s seboj 3 dm visoko, tako popiše ta prema črta (osnovnica) v naši domišljiji pravokotnik: $4 \text{ dm} \times 3 \text{ dm} = 12 \text{ dm}^2$ površine.

Sledeče izraze za izračunanje merskih števil višine in osnovnice iz ravnokar navedenega podatka pa dobimo po enačbi. N. pr.

$$m \text{ št } v = \frac{12 \text{ dm}^2}{4 \text{ dm}} = 3 \text{ dm}; m \text{ št } o = \frac{12 \text{ dm}^2}{3 \text{ dm}} = 4 \text{ dm}.$$

Vsi navedeni podatki se torej le morejo izračunati po pravilih algebre ki je učenci naših ljudskih šol ne umejo; povrh pa še je njih domišljija premalo razvita, da bi si mogli v duhu jasno predstavljati, kako se dobivajo geometriški stvori po neprestanem pomikanju v eno in isto smer.

Trikot.

Izračunanje površine.

$$m\acute{s}t\ o = 4\ dm; \quad m\acute{s}t\ v = 3\ dm.$$

Primerjajoč trikot z vzporednikom dobimo po primerni razstavi in dopolnitvi sledeče podatke:

$$a) P = 4\ dm^2 \times 3 : 2 = 6\ dm^2; \quad b) 4\ dm^2 \times \frac{3}{2} = 6\ dm^2;$$

c) $\frac{4\ dm^2}{2} \times 3 = 6\ dm^2$; t. j. $P\ t$ dobiš, $a)$, ako merske kvadrate ob osnovnici pomnožiš s številom višine in zmožek razpoloviš (deliš z 2), $b)$ ako $m\acute{s}t$ ob o množiš s tretjinskim $\acute{s}t\ v$; c) ako mkv ob polovični o pomnožiš s $\acute{s}t\ v$.

Določitev višine in osnovnice iz $p\ t$.

1. O deljenju v smislu meritve.

$$a) 6\ dm^2 \times 2 : 4\ dm^2 = 3; \quad b) 6\ dm^2 \times 2 : 3\ dm^2 = 4;$$

$$c) 6\ dm^2 : \frac{4}{2}\ dm^2 = 3; \quad d) 6\ dm^2 : \frac{3}{2}\ dm^2 = 4.$$

Po $a)$ in $b)$ dobiš po jasni nazornosti $\acute{s}t\ v$, ako dvokratno $p\ t$ meriš z merskimi kvadrati ob osnovnici, $\acute{s}t\ o$ pa, ako dvokratno $p\ t$ meriš z mkv ob v .

Jezikovno obliko za ostale podatke blagavoli vsak misleč čitatelj sam določiti, saj mu ta tvoritev ne bo težka, če se le količkaj uglobi v stvar.

2. Po deljenju v smislu delitve.

$$a) \frac{6\ dm^2 \times 2}{4} = 3\ dm^2; \quad b) \frac{6\ dm^2 \times 2}{3} = 4\ dm^2$$

$$c) \frac{6\ dm^2}{\frac{4}{2}} = 3\ dm^2; \quad d) \frac{6\ dm^2}{\frac{3}{2}} = 4\ dm^2.$$

Po $c)$ in $d)$ dobiš merske kvadrate ob višini in osnovnici, ako $p\ t$ deliš s polovičnim $\acute{s}t\ o$ ozir s polovičnim $\acute{s}t\ v$.

Kakor v 1. slučaju sklepamo od $\acute{s}t\ v$ in $\acute{s}t\ o$ na $m\acute{s}t\ v$ ozir. o , prav tako v 2. slučaju iz mkv ob v in o na $m\acute{s}t\ v$ in o . (Konec prihodnjič).

POMOŽNIK «BITI» PA PREDIKAT.

(OPOMBICA K SCHREINER-BEZJAKOVI «SLOVENSKI JEZIKOVNI VADNICI» III. ZVEZEK). DR. JOS. TOMINŠEK.

dosedanjih slovnica^h so se razlagali deli in delci jezikovnega stroja; ali kako se stroj goni, temu se je moral priučiti vsak sam. Na podlagi teh «Vadnic» pa se stroj takoj požene in med njegovim delovanjem se razkazuje raba njegovih kolesc in vijakov. No, v praksi se je pač mnogokje postopalo tako, kakor nas poučujejo novejše knjige in med njimi pričujoča; a načeloma se to ni godilo pri knjigah, zastopnicah načel; o tem ni bilo duha ne sluha.

Slovniška pravila se pribavljajo v «Vadnici» s pomočjo vzgledov na priprost in zanimiv način; a varovati bi se bilo treba ekstremnosti Kernovih naukov, ki so sicer ozdravili slovniško sušico, a so tuintam rabili naposled zdravilo namesto okrepila. Včasih se gre itak le za besede; naj se že reče (n. pr. «Goli stavek» ali «Najkrajši stavek», to je malo važno. Vendar se mi zdi stari izraz («goli») še vedno bolji, ker mu lahko dam točno vsebino, dočim je «najkrajši» že kot superlativ izpostavljen raznim dvomom, ker je relativen nasproti vsakemu «kratkemu» in «krajšemu».

A bistveno nepravilen se mi zdi dalje segajoč nauk, ki je položen v način vpraševanja v stavkih kakor «Bog je pravičen», «Angeli so duhovi»; češ, tu se naj vprašuje tako-le: «Kdo je?» «Bog je». «Kakšen je Bog?» «Bog je pravičen» itd. — Teorija gor ali dol, kar ni res, se ne sme učiti za resnično in naopak! Da se pomožnik v nobenem indoevropskem jeziku ne da staviti v eno vrsto s popolnimi glagoli — vsaj se jim je v pradobi morda tudi bližal — to stoji in bo stalo in zato se mu v navedenih stavkih ne sme dati veljava, kakor pristoja popolnim glagolom; zaradi navidezno formalnega dobička se to ne bo smelo učiti. Pri stavku «Bog je pravičen» je vprašanje «Kdo je?» nestvarno in zato puhlo, ker sta besedi «je pravičen» nerazločljivo združeni; le žnjima pridemo do predikata. Res je pač: na oni način se prav lahko «vpraša». Dočim je bilo doslej po predikatu vpraševati nerodno; a z novim, edino formalnim, nestvarnim vprašanjem se je tudi edino obogatil šolski-formalizem za očitien prispevek.

Sicer ni vprašanje «Kdo je?» v takih slučajih samo stvarno napačno, ampak je tudi metodiško opasno; kajti žnjim napeljujemo otroka ravnim potem v napako, da bo zložene čase — in često z isto pravico — raztrgoval v pomožnik kot predikat in v deležnik kot odgovor na vprašanje «Kakšen?». Po vzorcu n. pr. indiferentnih stavkov «Prst je otekel», «Maša je končana»,

po katerih bo otrok — stvarno že ne več čisto pravilno — vsekako vprašal: «Kaj je?» Odgovor: «Prst je!» — bo otrok tudi pri stavku «Mati je prišla» vprašal z isto pravico: «Kdo je?» Odgovor: «Mati je!» Kakor pa naj nadalje vpraša po besedi «prišla?» — Ne sme se prezreti, da je v stavkih, kakor «Bog je pravičen», «Angeli so duhovi» skupina «je pravičen», «so duhovi» iste veljave, kakor da bi bil «pravičen», «duhovi» deležnik. Tudi bi n. pr. v enakoveljavnih stavkih «Brat je vesel» in «Brat je razveseljen» ali celo «Voda je vroča» in «Voda vre» v enem slučaju odtrgali «je» od «vesel», v drugem pa združili «je razveseljen», a pri stavkih «Voda je vroča» itd. bi nastala cela stvarna zmeda.

Zato ostanimo pri stvarno-pravi razlagi: «je pravičen» itd. je skupno predikat. Kakor otroka naučim, da spadata besedi «je prišla» skupaj, takisto ga, kakor kaže že dokaj stara izkušnja, naučim, da se besedi «je vesel» po skladnji ne ločita.

Ni prav, da se verbum finitum (določni glagol) kar istoveti s predikatom (gl. str. 30. naše «Vadnice»: «Tudi določni glagol «biti» je povedek»); reči bi se moralo, da je določni glagol pač brezpogojni del predikata, a ne vedno edini njegov del. To je implicite tudi povedano 30 strani nižje (str. 65) v točki 186. o «povedkovem imenovalniku»; zato si ta nauka nasprotujeta; kajti ako je glagol «biti» res predikat, potem so tisti «povedkovi imenovalniki» vendar — objekti!

Novi nauk je videti, kakor sem že namignil, priporočila vreden zaradi tega, ker se na njegovi podlagi tako lahko vpraša («Kdo je?»). Pa ta lahkota je drago kupljena, poleg že omenjene zapeljivosti tudi zato, ker so nadaljna vprašanja («kakšen je?» «čigav je?» «kje je?» itd.) precej mnogoštevilna, neenotna in pripadajo vrhutega tudi atributom in adverbijalijem. — Jaz vem še priprosteji pripomoček, ki se mi dobro obnaša že več let: po predikatu namreč sploh ne vprašam; saj se po stavkovi prvini tudi ne more vprašati s pomočjo stavka. Kako tudi! In predikat je stavkova prvina! — Začne se naj z določenim glagolom, vprašaje: «Kje je določeni glagol?» In potem se nauči učenec tega pravila: Določeni glagol, ako je samostojen, je že predikat; ako pa je le pomožnik, se mu privzame še njegovo izpolnilo. To izpolnilo imenujem v svoji latinski slovnici, ki kmalu izide, predikativ (v slovenščini bi rekli «povedje» ali kakorkoli). — Zdaj, ko se predikat spozna, se šele vpraša po subjektu. — Tem potem je izključena skoraj vsaka zmeta, zlasti je tem potem mogoče razlikovati predikativni in atributivni pridevnik ter predikatova in glagolska prislovja, ki jih učenec, vprašujoč po načinu «Vadnice», hočeš nočeš zamenjuje; saj vprašuje v obeh slučajih enako in v predikativni rabi jih vrhutega izloči iz ozke zveze s pomožnikom.

Razume se, da moje besede — načelo proti načelo — nimajo niti najmanj namena, omajati neprikrito pohvalno sodbo, ki jo moramo vsi izreči o «jezikovnih vadnicah», modernih v najboljšem pomenu te besede; mi čestitamo ne prvi in ne zadnji neumorno delavnima pisateljema. — O Kernu in sploh o naših trdih slovniških orehih pa še kaj izpregovorimo.

PERSPEKTIVA V LJUDSKI ŠOLI.

POJASNIL JOS. BEZLAJ

ekateri pristaši modernega risanja rinejo projekcijo in perspektivo celo v nižje razrede ljudskih šol; s tem pa tudi zahtevajo nekaj neizvršljivega. Pomislimo li ta skok, od stigem in parketnih vzorcev pa do projekcije in perspektive. Tako se pogostoma marsikatera dobra reč pretira in vsled tega osmeši.¹

Mogoče je le v višjih razredih na nazorni način učence nekoliko seznaniti s tem predmetom. Ako bi pa učitelj poskušal konstruktivno perspektivo z izvajanjem pravil, bil bi tudi v višjih razredih njegov trud brez uspeha, torej res žalostna perspektiva. Postopati moramo popolnoma drugače. Učitelj pelji svoje učence k ravni železniški progi oziroma k ravni dolgi cesti, če ni železnice blizu. Tu jih opozori na železniški tir, katerega vidijo v daljavi vedno ožjega. Da je tole optična prikazen, ki se ne strinja z resnico, jim dokaže, ako jih pelje na nasprotno stran, kjer vidijo tir ravno narobe, tam kjer so ga prej videli najožjega, je sedaj najširši. Ako gre učitelj z učenci še v drevored ali na ravno cesto, kjer stojé ob strani brzozavni drogi ter ž njimi opazuje, kako se pot v daljavi zožuje in kako se kažejo drevesa oziroma drogi skrajšani, dobili so učenci prve pojme o perspektivi. Predno se razidejo, naj jim še naroči, da to, kar so danes videli, doma priprosto narišejo in drugi dan v šolo prineso. To podobo naj potem učitelj sam še na šolsko tablo nariše ter jo razloži, učenci pa popravijo svoje. Potem postavi učitelj sredi šolske sobe na mizo ali na stol lesen zaboj ali veliko škatljo tako, da vidijo učenci samo srednjo in pa levo, oziroma — kakor sede — desno stran. Na to jim razdeli steklene šipe (v obliki kvadrata, stranica dolga približno 2 dm), katere morajo zaradi varnosti biti ob kraju s papirjem

¹ Zato odsvetujemo našemu učiteljstvu naročevati vse nepreskušene novotarije in šušmarije, ki jih izdajajo židovski špekulantje v velikih mestih. Pis.

ali platnom obrobijene. Veli jim, naj drže v levi stegnjeni roki šipo tako, da vidijo skozi šipo zaboje (škatljo), z drugo roko pa pomočijo čopiče v gosto belo barvo (ali v črnilo) ter potegnejo s čopičem na šipi tam, kjer opazijo kak zabojev rob. Ko so učenci to izvršili, jih vprašaj učitelj: «Kakšno podobo ste dobili od sprednje strani zaboja?» (Odgovor: Pravokotnik.) «Kakšno od leve oziroma desne strani?» (Odgovor Trapez). «Da, in sicer zato, ker se vidi zadnji rob krajši kakor sprednji, tudi na cesti ste videli prve brzojavne droge daljše kot zadnje.» Ako učitelj zdaj zaboje tako nizko, n. pr. na stol položi, da vidijo učenci tudi zgornjo stran, katero skozi šipo opazujejo in na nji obrišejo, dobé zopet trapez. Tudi dolga ravna cesta ali železniška proga kaže v daljavi obliko trapeza. Sliko zaboja popolnijo in prerišejo na papir. Ko to znajo, rišejo lahko tudi male škatljice, ki se postavijo pred nje brez uporabe šipe.

Na šipo rišejo učenci razne predmete n. pr. omaro, mizo in druge, ter jih prerišejo na papir. Na ta način dobé pravilne perspektivne podobe, kakoršne se dobé z natančnim viziranjem. Viziranje je pa mnogo težje in brez perspektivnih pravil neizvršljivo, vsled tega tudi učencem v tej starosti nerazumljivo. Z opazovanjem skozi šipo se prepričajo, da ima vodoravno in poprečno ležeči krogov obod škafa — obliko elipse. Šipa nadomešča podobišče perspektivnega aparata. Slika na šipi je rezultat centralne projekcije. Od predmeta prihajajo svetlobni trakovi skozi šipo v oko. Tam, kjer šipo proderejo, obriše učenec podobo predmeta.

Doma narišejo lahko skozi okno sosedno hišo in celo ulico, oziroma bližnjo okolico. Okno jim služi kot podobišče.

Učenci višjega razreda lahko opazujejo in narišejo tudi oprednji ogled (načrt), ogled z vrha (tločrt) in stranski ogled (pročrt) kakega enostavnega predmeta n. pr. male škatlje po navadnem merilu, šolske omare po zmanjšanem merilu. To so osnovni pojmi o projekciji in podlaga za razumevanje navadnih planov n. pr. tločrt šolske sobe, črtež šolskega položaja in obližja, kar je tudi potrebno za lažje spoznavanje zemljevida.

S tem je pač končana naloga ljudske šole popolnoma. Več o tem predmetu se uče dijaki meščanskih, obrtnih in realnih šol.

ŠOLA V GOZDU.¹

IV. ŠEGA.

«V zdravem telesu zdrava duša».

do še ni čul o oni posebnosti, ki so jo pred nedavnim časom ustanovili v neposredni bližini Berolina, v Charlottenburgu, in ki je znana pod imenom «die Waldschule im Grunewald». — Čul je o nji menda že marsikdo, a podrobnosti oziroma pravi pojem o nji je le malokdo imel. Tudi pisca teh vrstic je zanimala ta posebnost in hotel je dobiti na vsak način nekako jasno sliko o tej svetovno znani šoli. In ker se mu je posrečilo prodreti do jedra, podaja ga v naslednjem.

Ker vesoljno človeštvo vedno in vedno bolj hrepeni spopolniti se v vseh svojih panogah, posebno kar se tiče higijene, pričelo je gledati na to, da se kolikor mogoče ohrani človeštvo zdravo in krepko. Za zdrave se napravljajo vse mogoče postave, po katerih naj žive, da se ohranijo na višini zdravlja, a za bolne se pa ustanavlja vse mogoče sanatorije in slične zavode, kjer dobe dotični bolniki vsa mogoča sredstva v ohranjenje svojega življenja.

Glavno zadačo se pa stavlja ravno v šolo in šolsko mladino. Tu se ustanavljajo razni sanatoriji in tako znane počitniške kolonije. In ravno v takozvane počitniške kolonije stavijo premnogi higijeniki prav mnogo upanja, da vsaj nekoliko zadrže oni smrtonosni tok, ki veje dandanes tako bujno med delavsko mladino velikih industrijalnih mest in ki zahteva na stotine žrtev v najlepši otroški dobi.

Občinski zastop mesta Charlottenburg — v neposredni bližini Berolina je pa prišel do jako preproste misli, združiti v celoto šolo in sanatorij v jedno celoto. Pred dobrim letom je ustanovil ono imenitno šolo «die Waldschule im Grunewald». — Mesto je najelo jako velik del tega gozda, ga ogradilo in postavilo na tem prostoru dve jako zračni, z visokimi okni preskrbljeni kolibi. V teh kolibah se nahaja nekaj klopij in stolov — razne velikosti in nekaj podob krasi stene. To je takozvana šola. A te šolski sobi se vporablja le ob slabem vremenu in še takrat samo 2 uri na dan. Vsak predmet se poučuje samo 25 minut, potem pa sledi odmor 5 do 10 minut. Ob lepem vremenu se vrši ves pouk na prostem. Pouk v tej šoli ne pozna kazni in strahovanja, temveč tu vlada le ljubezen in beseda. In lahko je umevno, da tu ni treba nobene kazni, kajti učitelji

¹ Za podatke se najtopleje zahvaljujem tovarišu Silberer-ju v Berolinu. Pisec.

in otroci so ves dan skupaj, od jutra do večera, pri pouku, pri jedi, pri odmoru, pri igri. In vsled tega vednega kontakta med učitelji in učenci družijo jih — lahko bi rekli — družinsko vedenje. Neverjetno je pa skoro dejstvo, da dosežejo učitelji s tem dveurnim poukom več, kakor pa v stalnih šolah učitelji s pet — do — šesturnim poukom. Razložek je le ta, da imajo učitelji le 20 otrok v učenju, a ne toliko kakor v nekaterih uzoršolah: 60 — 90 otrok. Ta šola se prične meseca aprila. Točno ob $\frac{3}{4}$ na 8. uri prikoraka 120 otrok na omenjeni prostor. Ob 8. uri je zajtrk. Vsak otrok dobi v nalašč za to prirejeni kuhinji skledico juhe in s surovim maslom namazani kos kruha. Po zajtrku se prične pouk v telovadbi, ročnih delih ali kakem drugem predmetu — seveda na prostem. Ob $\frac{1}{2}$ 11. uri dobi vsak otrok zopet dva kozarca mleka in dva s surovim maslom namazana kosa črnega kruha. Kosilo je ob $\frac{1}{2}$ 1. uri zopet na prostem, ali ob slabem vremenu v pokritem prostoru, kjer so napravljene dolge mize. Za kosilo dobi vsak otrok juho, meso, krompir in zelenjavo in sicer toliko, kolikor hoče. Primeri se pogostoma, da pride ta ali oni po dvakrat in celo trikrat iskat te ali one stvari. Po kosilu je 2 urni odmor ali počitek. Vsak otrok dobi sedaj svoj s številko zaznamovani spalni stol in volneno plahto. To spanje je posebno okrepčevalno in zdravo. Popoldan je določen raznim igram in zabavam — seveda na prostem. Ob 4. uri je mala južina — črni kruh in med. Zabave in igre so prav različne. Tu vidimo malo cvetlično gredico, tam zopet obdelujejo z vsem potrebnim orodjem njivo, drugje zidajo hiše iz ilovice, vozijo čolne in ladije po mlaki, tu zidajo železnico ali pa stavijo cele gore in planine. Tudi telovadni prostor — kjer stoji bradla, drog in gugalica — se pridno uporablja. Ako je pa slabo vreme, se kratkočasijo otroci z raznimi igrami v imenovanih prostorih, posebno jih veseli «šah» in «dama». Ob $\frac{1}{2}$ 7. uri večerja — črn kruh in surovo maslo.

Po večerji sledi skupen sprehod do železniške postaje, kjer so pripravljene posebni vozovi v kateri se peljajo otroci na svoj dom.

Ta šola bi bila nekaka idealna šola, pravi raj za otroke, a žal, da se v to šolo sprejemajo le bolni in v telesnem razvitku zaostali otroci. Vendar pa trdijo njeni ustanovitelji, da doseza ravno ta šola, ta inštitucija v večji meri svojo nalogo, kakor pa vsi oni tako raznoteri sanatoriji, bodisi v telesnem kakor v duševnem oziru. Edina napaka je le ta, da se je ne more uporabljati vse leto.

Ta šola je preskrbljena tudi z vso potrebno zdravniško postrežbo. Tu je vedno na razpolago zdravnik in vsa zdravila, a otroci se lahko kopljejo vsak dan v pršnih kopelih, kar posebno dobrodejno vpliva v poletni vročini. Šola traja do konca oktobra. — In kljub temu kratkemu času vpliva ta šola kaj dobro na otroke. Kajti prvo leto se je vsak šolar zredil povprečno do 5 kg. Šola je trajala le 90 dni, 11 otrok se je pa

celo zdebilo 9 — 14 kg. A upoštevati se mora, da so tu sami bolniki, ki rabijo precej časa, da postanejo normalni. Prvo leto se je koncem šole konstatovalo, da je $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ otrok popolnoma ozdravilo, a nad polovico pa precej okrevalo. V to šolo se sprejema le take otroke, ki imajo srčne bolezni, dalje škrofulozne, slabokrvne in bolne na pljučih.

Ta gozdna šola pa ne vpliva le na telesni razvoj tako blagodejno, temveč tudi jako čutno na duševno stanje. Otroci se tu privadijo snage in redu, značajnosti medsebojnega spoštovanja in medsebojne ljubezni. Skupno občevanje jih navaja do vstrpljivosti in postrežljivosti. Redno gibanje na prostem, dobra hrana in večkratno kopanje jim krepí telo, da lažje prenašajo zimske nezsode.

In stroški te šole tudi niso previsoki. Vsa oprava, to je najemnina prostora, razne kolibe, klopi i. t. d. tedaj ves inventar je veljal kakih 20.000 mark. Vso šolo vodijo 4 učne moči, ena usmiljenka, ena kuharica in dve dekli. Redno nadzoruje te otroke poseben zdravnik. — Celodnevna hrana enega otroka velja povprečno 50 pfenigov ali po naše 60 vinarjev.

Upajmo da dobi mesto Charlottenburg še nebroj posnemovalcev, a ne samo za bolne otroke, temveč i za zdrave, kajti le taka šola nam bodi vzor-šola.

PEDAGOŠKI UTRINKI.

IVAN ŠEGA.

CXVI.

«Alkoholno vprašanje» pretresa naš kontinent. In kakor mora biti ravno šola pri vseh svetovnih vprašanjih vedno le oni «versuchskaninchen», kjer se eksperimentuje in eksperimentuje, tako je tudi tu postala ravno šola in učiteljstvo ono pozorišče, kjer se upa najprej in najhitreje doseči svoj namen — ugonobiti in čisto zatreti alkohol in njegov škodljivi učinek. — Kakor pa niso spravili oni svetovno-znani higijenični pljuvalniki jetike s sveta, tako tudi tu ne bo šola prinesla onega odrešenja, ki ga pričakuje človeštvo — pri raznih zelenih mizah — ravno od šole. Vsiljuje se nam pa baš tu nehote mnenje, da se ravno razni faktorji zato tako pogostoma spominjajo šole in učiteljstva — ako je treba rešiti kako velikansko socialno vprašanje — da ne more učiteljstvo tem faktorjem očitati, da se nič ne zmenijo za šolo. Seveda, ako je treba dela, vidi nas vsakdo, ako je treba pa plačila, ne vidi nas nikdo in tu delaj učiteljstvo iz idealizma za trpeči človeški rod.

Pri tej priliki nam nehote prihajajo na misel besede, ki jih je zapisal znani francoski publicist Brunetiere v svoji najnovejši knjigi: «Na potih nove vere».¹ glaseče se: «Ne verjamem, da bi tiste higijenične tablice, ki jih obešajo po šolskih stenah, zmanjšale konsum absinta.»

¹ Str. 247.

Ker pa vse evropske države mislijo na to, da se boše ravno potom šolstva najhitreje rešilo to vprašanje, zaostati ni smela Avstrija in vsled tega se je poklonila deputacija «zveze avstrijskih ženskih društev» dne 3. junija pr. l. bivšemu naučnemu ministru pl. Hartel-ju, ter mu izročila obširno spomenico, kjer se na dolgo in široko razklada, kake korake naj stori naučno ministrstvo v vseh šolah, od ljudske šole pričevši do najvišjega izobraževališča, da se čim hitreje vstavi prodiranje alkohola. Umevno je, da je deputacijo sprejel bivši naučni minister najmilostljiveje ter ji obljubil, vpoštevati v peticiji izražene želje.

Kak uspeh bo imela ta peticija, pokaže bodočnost.

Na Ogrskem je pa že l. 1903. bivši naučni minister dr. Wlassics izdal posebno okrožnico v smislu te peticije v kateri se povdarja, da naj se pri vseh novih berilih ozira na alkoholno vprašanja, v naravoslovju, v odgojeslovju kakor tudi v pouku iz higijene naj se posebno povdarja škodljivost alkohola itd.

Prav zanimivo in poučno je predavanje, ki ga je imel na 77. shodu zdravnikov in naravoslovcev v Meranu pretečeno leto dr. Hecker-Monakovo pod imenom: «Alkohol und Schulkind.»

Predavatelj je v svojem obširnem govoru povdarjal, da je preiskal 4672 otrok štirih največjih monakovskih ljudskih šol, hoteč se prepričati, kak vpliv ima ravno uživanje alkohola na duševni in telesni razvitek otrok. Preiskovane šole se dele tako-le: dve ležita ob periferiji mesta, v najbolj industrijelnih krajih, kamor hodi največ delavskih otrok, jedna je takozvana simultanska šola, ki ima prav malo revnih otrok, a zadnja je neka protestantovska šola, kjer ni prav nič otrok nižjih stanov.

Preiskava je dognala, da izmed vseh 4672 preiskanih otrok ni okusilo alkohola nikdar le 13,7%, a 55% dobiva redno alkohol v vživanje, in sicer pije 41% redno enkrat in 14% redno dvakrat na dan pivo ali vino. 6,4% otrok dobiva redno ali neredno žganje. Pravih pivcev, to je takih, ki dobivajo redno najmanj pol litra piva dnevno je naštel ravno 47%.

Najbolj razširjeno je vživanje alkohola pač na onih dveh šolah ob periferiji, ki jih obiskujejo otroci revnejših slojev, a najmanjše število alkoholistov je izkazala protestantovska šola — tu je namreč 17% pravih abstinentov, 42% dobiva redno pivo, a skoro nikdo žganja.

V razmerju vžitega alkohola je tudi napredek v posameznih šolah. Čim več je alkoholistov, tem slabši je tudi napredek, in trdim lahko, je rekel predavatelj, da je prav malo ali pa skoro nič odličnjakov, ki redno pijo vpijanljive pijače. Še večji razloček je pri pravih pivcih. Ti so navadno zadnji.

Slabi nasledki vpijanljivih pijač se pa veliko prej in v večji meri pojavljajo pri dečkih kakor pri deklicah. Ta vzrok tiči tu, da deklice pijo manj in bolj neredno.

Alkohol ravnотako slabo učinkuje na pridnost in umljivost. Alkoholisti — to je pravi pivci in oni, ki vživajo kako žganje, so velikobolj leni, raztreseni in v mišljenju kakor tudi shvatanju počasnejši kakor pravi abstinenti. Nimajo tiste duševne prožnosti.

Naravnost čudovit je vpliv alkohola na otroško telesno rast. Alkoholisti sploh zastajajo v telesni rasti od šestega do desetega leta za abstinenti, a od desetega leta dalje je pa ravno narobe, alkoholisti prehite v rasti abstinate.

Stariši onih otrok, ki dobivajo več ali manj alkoholičnih pijač, se rekrutirajo iz gostilničarjev, vinskih trgovcev in natakarjev, dalje mesarjev, sprevodnikov, podčastnikov in policistov. Največ abstinentov pa dajejo učeči stanovi, častniki, umetniki in — delavci.

Da pa ravno delavci dajejo toliko abstinentov — v primeri z ostalimi stanovi največ — nas navdaja z upanjem v boljšo bodočnost, kajti prihodnost je v rokah delavstva.

Tako dr. Hecker.

CXVII.

Ako nas spomin ne vara, poteče letos ona doba, ko bo moralo kranjsko učiteljstvo polagati račun o načrtu za ponavljalno šolo.

Občno mnenje vsega kranjskega učiteljstva je, da je ponavljalna šola nekako «peto kolo» pri kranjski ljudski šoli, in da so oni uspehi, ki se dosežejo ravno v ponavljalni šoli tako minimalni, da sploh ni mogoče doseči večjih, kajti poleg vseh neugodnosti, ki jih ravno nudi ponavljalna šola, imamo še to, da nimamo za to šolo niti potrebnega berila, akoravno se piše in sestavlja že celih 13 let.¹ — Upajmo, da — ali dobimo v kratkem to berilo — ali preneha ponavljalna šola. Naše mnenje je pač: proč s ponavljalno šolo, šolska doba se raztegni do izpoljnjenega 14. starostnega leta, a od 14. do 16. starostnega leta naj se uvedejo takozvani nadaljevalni tečajji, (glej Krško) za dečke posebej in za deklice posebej. Tu bi se lahko — posebno deklice — poučevalo o praktičnem gospodarstvu in gospodinjstvu. — A c. kr. okr. zdravnikom in živinozdravnikom naj bi se zaukazalo, da morajo imeti na vsaki šoli najmanj dvakrat v letu javno predavanje o higijeni in o živinozdravstvu. Ta predavanja naj bi bila pristojna le odrastlim.

A to so le prazne želje!

Ker pa se bodo — kakor omenjeno — pri letošnjih okrajnih učiteljskih konferencah pretresavali načrti ponavljalnih šol, opozarjamo vse referente na načrt, ki ga je ravnokar izdala kr. zem. vlada na Hrvaškem radi ponavljalnih šol hrvaškemu učiteljstvu v pretres pod naslovom: «Načrt normalne nastavne osnove za opetovnice u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.»

V njem je marsikako zlato zrno!

Višjim faktorjem pa polagamo na srce posebno 7. točko str. 16. tega načrta, glasečo se: Ako i jesn pučki učitelji prema ustanovi Š. 60. škol. zakona od 31. listopada 1888. dužni u opetovnici besplatno obučavati, očekuje se od političkih občina, da će marne učitelje opetovnice **nagrađivati**, a kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, osigurala je za takve učitelje naredbom od 8. lipnja 1905. br. 10'625. **godišnje nagrade u iznosu od 10.000 kruna.**

CXVIII.

Kakor je slovenskemu učiteljstvu že znano, vzbudil je znani urednik srbskega pedagoškega lista «Prosveta», izhajajoča v Kragujevcu, Jovanović v 2. št. z dne 20. oktobra pr. l. misel o ustanovitvi vseslovsanske učiteljske zveze. Članek je naslovil: «Jedna misao i jedan predlog.»

¹ Načrt za to berilo, ki ga je sestavila v to sklicana enketa ravno pred 13 leti, imamo slučajno v rokah. Op. pis.

Članek, čigar vsebina je že itak znana slovenskemu učitelstvu je našla glasen odmev v pravih slovanskih srcih in odglašati so se pričeli razni listi, naglašajoč dalekosežni pomen take zveze. Kar smo sedaj mogli registrovati listov, ki so za uresničenje tega predloga, so sledeči: Slovenski: «Učit. Tovariš» in «Edinost št. 23 in 24 pr. l.»; hrvaški: «Napredak», «Učit. glas», «Škola»; srbski: «Učitelj» in «Prosvetni glasnik»; «Novi Vaspitač», «Učit. List» na Cetinju, «Učit. Zora» v Mostaru; bolgarski: «Senanije». «Učitelj», «Učiteljska misel», «Pedagogičeska biblioteka», «Učiteljski pregled»; češki: «Česky učitel» in «Učiteljské noviny».

Posebno navdušeno pozdravlja to vzbujeno misel naš rojak Dav. Trstenjak v 50. št. «Napredaka» pod naslovom: Opča slavenska učiteljska skupština», a tudi «Učiteljské Noviny» poročajo dokaj obširno o tem članku pod naslovom «slovanske sjezdij učiteljske a vseslovanske vystavy školske» v 15., 16., 17., št. I. I. — Ta članek je vsled tega važen, ker uvažuje misli, izražene v «Učit. Tovarišu» št. 48. z dne 1. dec. 1905. ter spominjaje se slovanskega apostola Jan Lego-ta.

Da se bo moralo učitelstvo sploh strniti v močno medsebojno falango — po vzgledu socijalne demokracije — je samo še vprašanja časa. In ako nas znamenja ne varaja, zgodi se to v doglednem času, kajti ako smo prav poučeni, goje to misel že tudi naši laški tovariši.

KNJIŽEVNO POROČILO.

OCENE.

Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol. Sestavil Dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Druga predelana izdaja str. 482. Mehko vezana 2 K 80 h, trdo vezana 3 K. Na Dunaju v cesarski kraljevi zalogi šolskih knjig 1906(!) (menda 1905.) — Imamo tedaj 2. predelano izdajo! Prvo nekaj splošnih opazk. Vse opomnje, ki so bile v stari izdaji zadaj, so sedaj pod črto, kar je gotovo bolj praktično; kajti tisto listanje nazaj je vedno narodno in se včasih celo rado opusti. Če imajo izdaje klasikov, posebno v Nemčiji potrebne opazke pod črto, zakaj bi jih ne imela slov. knjiga. S tem je gotovo ustrezno dijaku in učitelju in tudi čas se prihrani, kar moramo pri naših 3 ali tudi samo dveh urah na teden precej vpoštevati. Tri prejšnje opazke so sedaj postale članki in sicer: št. 15 (Adam Bohorič) «Iz predgovora k slovenski slovnici» poslov. Jos. Marn, št. 76 «Hicinger, Trstenjak, Ravnikar-Požnenčan.» (prej opazka 1 k št. 66.) in št. 80. «Levstik, Jenko, Jurčič, Stritar.» (prej opazka 1 k št. 78, 79, 80, 81.) Tudi to se mi zdi bolje kot prej, kajti ravno biografije zadnjih štirih pisateljev gotovo zaslužijo večjo pozornost kot jo ima navadna opomnja pod črto.

Poglejmo sedaj koliko starih beril je Sket popolnoma, oziroma le deloma črtal. To so: št. 5 v stari izdaji (Brizinski spomeniki) ostane le 1.; št. 7. (Ljubljanski rokopis) odpade «Salve regina»; št. 9. (Prisežni obrazci iz rok. Kranj. mesta) ostane le a) in c); št. 12. (Primož Trubar) odpade b) in pod c); (Lukež X. 25-38). št. 13 odpade a) 2, b) 1; št. 14. (Jurij

Dalmatin) *a*) odpade in ravno tako *b*) 2, 4; št. 15. odpade «Otročja peisam»; št. 17. (Duhovne pesmi protestantske) je g. Sket reduciral od 7 na 3; št. 19. (Iz kronike Antona Vramca 1578) skrajšano od 145 na 53 vrstic; št. 21. (Tomaž Hren) odpade *b*) 3 in 4; št. 22. (Schönleben) je čitan 2. odstavek; št. 23. (Matija Kastelec) odpade *a*) 1, *b*) 1 § 2 in 2 vse (Nebeški cilj) in *c*) (Nauk kristj.) 1 § 1; št. 25. (Janez od Križa) odpade *c*) (Pridige IV. del.) št. 26 (Oče Hipolit) odpade *a*) 2, 3 in *b*) 2; št. 27. (Pasijonske igre) *b*) skrčeno od 5 na 3; št. 28. (Oče Rogerij) ostane le *b*) (Pridige); št. 29. (Jernej Basar) skrčeno od 3 na 2 odstavka; št. 32. (Petretič) odpade 3 (Avermaris stella); št. 33. (Habdelič) 2 del skrajšani od 56 na 30 vrstic; št. 35. (Pohlin) odpade *b*); št. 37. (Kumerdej in Japelj) odpade *a*); št. 38. (Gutsmann) odpade *b*) (Evangelije in branje); št. 39. (Hazi) «Iz predgovora k sv. postu» skrajšano od 94 na 45 vrst; št. 41. (Volkmer) *a*) basni in pesmi odpade 2 in 3; št. 44. (Vodnik) odpade *c*) II. (Iz ljubljanskih novic.) *d*) (Iz predgovora h Kuhar bukvam) in *g*) (Iz predgovora k Pismenosti); št. 45. (Ravnikar) odpade 2 in 5; št. 46. (Metelko) odpade 3; št. 47. (Primic) skrajšano; št. 48. (Šmigoc) ostane le 1. del; št. 49. (Danjko) ostane *a*) 2, 3, *b*) 1, 3; št. 51. (Jarnik) odpade *b*) 3 (osel in lev); št. 58. (Cigler) odpade *c*) (Življenje sv. Heme); 65 (Slomšek) odpade *d*) (dolžnost svoj jezik spoštovati); št. 70. (Vrtovec) odpade *a*) 2 in *b*); št. 75. (Hicinger) *b*) skrajšano od 230 na 120 vrst; št. 76. (Svetličič) odpade 7. komad (Slovencom) in št. 77. (Verné) odpade *b*) (Na blejski gori).

Toliko je torej g. Sket izločil iz nove izdaje, na drugi strani pa je zato sprejel tudi precejšnje število novih komadov. To je prvič pri Prešernu in sicer so sedaj na novo tele pesmi: V spomin Matija Čopa, Turjaška Rozamunda, Neiztroheno srce; od sonetov je več: sonetni venec, soneti: očetov naših imenitna dela, ni znal molitve zlahtnič terde gláve, sanjalo se mi je, da v svétim ráji in Mihi Kastelcu. Št. 63 (nova izdaja) je nov članek «Kajkavski pisatelji in ilirski pokret». Št. 67. (nova izdaja) je skoro isto, kar št. 66 (st. izd.) le ob koncu razpravlja g. Sket od 330-350 vrste o najnovejšem slovstvu; št. 83 (n. izd.) (Jurčič) je dobila nov prirastek pod *b*) (Iz Rovnjačev 1, 3, 4 poglavje); št. 84 (n. izdaja) (Stritar) vidimo od *b*) št. 4 na novo in ravno tako *c*) (Iz «Zorina» in *d*) (Iz povesti «Sodnikovi») «Drvar Seljan.» Čisto nova je št. 85 (Trdina) *a*) Iz «Bajk in povesti o Gorjancih.» (Vila in junak Petrovič), *b*) Iz «Hrvatskih spominov». Ravno tako nova je št. 87 (Tavčar): Slovenski pravnik. (O zemljiščni knjigi in njenih 2 imenitnih lastnostih.) Nove so še št. 88 (Kersnik): Iz povesti «Očetov greh» št. 90 (Meško). Iz črtice «Ciganček» in št. 91 (Zupančič) Mak, Oblaček, Zarja, Belokranjska balada, Manom Jos. Murna, Vseh živih dan, Moravska narodna, Sonet in Meni se hoče. Št. 89. (n. izd.) (Aškerc) ima tudi par novih strani in sicer: Moja Muza, V gondoli, Roma, Budhova čudesa, Jaz, Ahasverjeva himna noči, Herkulov kip, iz «Zlatoroga» I. «Sin in mati», V. «Zeleni lovec.»

To so tedaj izpremembe nove izdaje. Videli smo, da je gosp. Sket do Prešernove dobe dosti črtal, tudi pozneje še nekaj a dodal do tu nič. Pa še vedno bi se dalo to gradivo skrajšati. Čemu treba za vsacega pisca tri, štiri komade, ko se navadno niti enega ne čita? Meni se vidi še vedno preveč stare navlake v knjigi; dosti bi se še dalo reducirati, dosti tudi popolnoma črtati. Ali je n. pr. potrebna tista Vramčeva kronika? Tudi v po-prešernovi dobi bi se dalo še marsikaj izločiti iz knjige in zato bi

se dobil prostor in čas za novejšo dobo, ki se žalibog še vedno premalo upošteva. Neko gotovost v sodbi o tem ali onem delu naj bi abiturijent prinesel se sabo v življenje a tega ne bo nikdar dobil pri raznih pisateljih ala Verné in Kobe itd. Res, da so tudi ti za razumevanje zgodovinskega razvoja slovstva potrebni, a zato bi zadostovale manjše porcije njihovih spisov. Od Prešerna dalje vidimo polagoma prirastek posebno pa pri novejših literatih.

Kar se tiče Prešernove biografije in drugih podatkov, bi se to že dalo malo razširiti in izpopolniti, ker imamo od l. 1893. že nebroj razprav in razprav, ki so nam pokazale marsikaj v drugačni luči.

Pri Tavčarju bi še tudi želel kaj več in posebno pa še kak odlomek iz Erjavca, ki je vendar pisal krasno prozo. Sicer vem da je gosp. Sket storil kolikor mu je bilo mogoče, a staval bi vendar vprašanje, ali ni mogoče tega preurediti. Izmed novih pogrešam Cankarja, Ketteja in Kvedrovo. Tudi pregled slov. moderne se mi zdi dokaj prekratko izdelan: 21 vrstic, kaj pa je to. Če se je že izpustilo primere iz raznih pesnikov, naj bi se vsaj v celoti spregovorilo malo bolj krepko o njih delovanju. Še eno vprašanje: Kako da ni nikakega koščeka iz slovenske drame?

Sicer vem, da je skrajno težavno delo sestavljati čitanko v razmerah, ko sestavljalcu ministrstvo gleda na prste, a počasi bo treba tudi tu začeti malo drugače. Naj omenim pri ti priliki, da bi bilo hvalevredno podjetje izdati najpotrebnejša dela v šolskih izdajah, kakor so n. pr. pri Nemcih znane «Klassiker-Schulausgaben», katere bi si učenec lahko za male novce nabavil. Tako bi bilo tudi čitankarju olajšano delo, ker bi mu ne bilo treba skrbeti za toliko primerov v literarni knjigi in bi se omejil lahko na najvažnejše stvari.

Janko Bratina.

NOVOSTI.

Aškerc A.: **«Mučeniki»**, Slike iz naše protireformacije 1906. Str. 176 Založil Schwentner v Ljubljani. Cena brošuri z izvorno risbo na naslovni strani 3 K, eleg. vez. 4'50 K, v usnje vezana 6 K.

Ta najnovejša Aškercova pesniška knjiga obsega 50 epskih pesnitev (balad, romanc in legend) iz zgodovine slovenske protireformacije. «Mučeniki» so torej pendant k «Primožu Trubarju» tistega avtorja. Reakcija zoper protestantizem, h kateremu je pripadala konec 16. stoletja ogromna večina Slovencev, se je bila začela že za Trubarja. Ko je pa zasedel ljubljansko škofijsko stolico Tomaž Hren (l. 1598.), začeli so se hudi časi za protestante. Hren je bil veliki inkvizitor notranje Avstrije. Nadvojvoda Karel in njegov naslednik Ferdinand, ki sta takrat vladala slovenske dežele, sta zelo podpirala iztrebljenje luteranstva. Zgodovina priča, kako se je «čitala» naša domovina «krive vere», in zgodovinarji nazivajo to čiščenje «protireformacijo». Slovenski protestanti so bili tiste čase mučeniki za svoje prepričanje. Sežigati jih sicer niso smeli več, pač pa so jih preganjali, zapirali, kaznovali z denarnimi globami in jih izganjali iz domovine. Najodličnejše luteranske familije so za časa protireformacije ostavile svoj dom ter se izselile na Nemško in celo na Švedsko S pomočjo jezuitov je divjal Hren proti slovenskim protestantom. Slovenske biblije, postile in pesmarice so sežigali na grmadah. Kakor uniči slana spomladi bujno cvetje in žnjim vred bodoče sadje, kakor pokonča povodenj plodovita polja, kakor požge in poruši sovražna vojska po deželi

vse kulturne spomenike, tako je uničila kruta «protireformacija» prve začetke nove slovenske kulture in literature... Vso to reakcijo nam slika Aškerc v plastičnih epskih slikah na podlagi zgodovine in v njenem duhu v svojih «Mučenikih». V nekaterih pesnitvah govori sam škof Hren iz svojega dnevnika. Prelepi tej knjigi želimo mnogo odjemalcev, baš o priliki, ko je divni naš pesnik Aškerc (9. t. m.) obhajal petdesetletnico svojega rojstva. Bog nam ga ohrani še mnogo let!

Slovensko-nemška meja na Štajerskem. Kulturno-zgodovinski in narodopisni doneski. Nabral Ante Beg. Z zemljepisnim načrtom. V Ljubljani 1905. Tiskala «Narodna tiskarna». Založil Ante Beg. Cena 1 K, po pošti 10 v več. Ta razprava je izšla najprej v podlistku «Slov. Naroda» in je vzbudila občno in zaslužno pozornost. Na podlagi vestnih študij je v tej knjigi natančno popisana slovensko-nemška meja in pojasnjeno, kako gineva slovenstvo na nemški meji na Štajerskem. Slovenci imamo malo tako temeljitih in zanesljivih monografij. Knjižici je dodan zemljevid, ki kaže, kako se je slovenska meja pomaknila — nazaj. Priporočamo knjigo vsem rojakom, zlasti pa gg. tovarišem, ki najdejo v nji obilo maloznanih ali pozabljenih lepih slovenskih krajevnih imen. Naroča se na knjigo pri založniku v Ljubljani.

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za leto 1906. Izdalo in založilo vodstvo. Tisk «Narodne tiskarne» v Ljubljani. Cena 1 K 20 v. Letošnji koledar naše šolske družbe je takorekoč posvečen pesniku Prešernu. Zabavi in pouku odmerjeni del prinaša članek «Dva Prešernova rokopisa» izpod peresa T. Zupana, dalje «Prešeren v Naklem», spisal po beležkah nakelskega župnika Blaznika I. Vrhovnik in poročilo o načrtu žaloigra «Prešerin», ki jo je nameravala spisati Lujiza Pesjakova. Vsi ti članki obsegajo same doslej neznane stvari o Prešernu in so radi tega trajne vrednosti. «Koledar» prinaša poleg običajnih koledarskih in s temi navadno združenih podatkov tudi še obširno poročilo o družbenem delovanju in o družbeni organizaciji.

Iz naroda za narod! I. shod narodno-radikalnega dijaštva od 5. do 8. kimovca 1905 v Trstu. — V Ljubljani, 1905. Izdala «Prosveta». — Založila «Omladina». Cena po pošti K 1'60. — Knjiga, ki obsega poročila o gori imenovanem shodu in predavanja, ki so se vršila na njem, je vrlo zanimiva. Kdor hoče soditi o narodno-radikalni struji, naj kupi in čita.

«Zvonček». Vsebina 1. šte.: 1. Štiri dobe. Eng. Gangl. Pesem. 2. Kadar delimo dobrote. Andrej Rapè. Povest. 3. Zaspani Jožek. Borisov. Pesem. 4. Otrokove božične sanje. E. Gangl. Pesem s podobo v barvotisku. 5. Sto volkov in — nobeden. Ivo Trošt. Povest. 6. Drsalke. F. G. Hrastničan. Povest. 7. Sprava. Juraj Pangrac. Povest. 8. Angel oznanja rojstvo Gospodovo. Podoba v barvotisku. 9. Na saneh. Podoba v barvotisku. 10. Na saneh. E. Gangl. Pesem k podobi. 11. Tepežniki. Kmpoljski. Povest. 12. Pouk in zabava. Novoletno voščilo. Fr. Rojec. — Snežec. Vinko Krek. Uglasbena pesem. — Iz življenja ptic. — Telesna visokost Evropejcev. — Dostavek k imenom rešilcev. 13. Kdo ga bo? Podoba. 14. V sedmo leto. — To je naše podjetje, zatorej naj ne bo šole, ki bi ne bila naročena na «Zvonček»!

«Na. odna Prosvjeta, mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjeto. Glasilo istoimenog učiteljskog društva.» To je naslov novemu učiteljskemu listu, ki je počel ob novem letu izhajati v Puli. Naročuje se ga pri

Upravi lista, Pula, Via degli Operai 10. Stane 4 K na leto, izhaja v veliki 4° na jako finem papirju in ima 12 strani. Naročnina 4 K na leto.

Iz programa posnemamo, da se bode list pečal z vsemi znanstvenimi strokami, zlasti s pedagogiko. Popularizovati hoče vzgojo in spremeniti šolo s posebnim pestovanjem spretnosti (telov., risanje itd.) v prijetno zabavišče. S politiko se ne bode pečal, a stal bode vselej na radikalno-narodni podlagi.

Prva številka prinaša to-le vsebino:

1. Narodnoj Prosvjeti. Spesnil Ernest Jelušič. Pesem — prigodnica, pozdrav novemu listu, v katerem se izražajo nade, da bode list pripomogel razvitku hrv. naroda v Istri.

2. Naš program. Izdal odbor učit. društva «Narodna Prosvjeta».

3. Nešto o tvorbi muških imenica u štokavtkom narječju. M. Z. Govori o množini moških sam. na ovi in o nastanku te oblike.

4. Nešto o kvinkvenijima. Priobčil M. Ta članek poučava istrsko učiteljstvo, kako ima postopati pri zahtevanju kvinkvenij po zakonu od 9. oktobra 1901, št. 35, § 27.

5. Pozdrav, namenjen listu, v katerem se dajajo listu nasveti za delovanje.

6. Samotovanje, spesnil Nadan Gorin, kratka idila, v kateri se slikajo tihi užitki učitelja, katerega je usoda potisnila v samoto.

7. O školskem vrtu, spisal Slovenec Fran Trampuž, učitelj kmetijstva v Pazinu. Članek na kratko riše zapreke, ki se javljajo pri zavedbi šolskih vrtov v Istri. Pohvalno omenja lepo stanje šolskih vrtov na Štajarskem in požrtvovalnost štajarskih učiteljev.

8. Moje uspomene. Piše Josip. Slika prihod narodnega učitelja v selo, ki je italijansko.

9. Teški jadi. Učitelj M. toži, kako je v težki bolezni brezuspešno moledoval za dopust.

10. O pitanju učiteljišta u Kastvu. V tem članku izjavlja odbor društva, da je za ustanovitev učiteljišča v Pazinu in ne v Kastvu.

11. Vjesnik. Podaja drobne črtice kakor naš Listek in Razgled. Zanimivejše stvari podajam v Razgledu.

12. Književnost. Priporoča novi list «Mladi Istran», ki ga izdaja učitelj Kraljić v M. Lošinju, Martičeva «Zapaničenja», Nazorovo «Krvavo košuljo» ter naš Ročni zapisnik.

13. Prinosi i milodari.

14. Obarijest (o vzajemnem postopanju Slov. Šolske Matice in Hrv. ped. zbora pri odmerj. udnine).

Podajam tako natanko vsebino novega lista, da omogočim tovarišem-rojakom natančno sodbo o tej za razvoj Hrvatstva v Istri tako znameniti smotri. To je začetek, anonimni podpisi značijo, da pišejo list večinoma mladi pisatelji. In takšno stvar je treba podpirati.

Brez pomoči najširših krogov se bode list težko vzdrževal, ker je število hrvatskih učiteljev razmeroma malo. Priporočam torej najtopleje svojim tovarišem, da si naročijo list. Storili bodo dobro delo, podpirali bodo slovensko-hrvatsko vzajemnost. Slovenski učitelj, ki ne zna hrvatski, slovenskemu narečju najbližje narečje slovanskega jezika, vsekako naj ne zamudi, izpolniti svojo sveto narodno dolžnost tudi v tem oziru, da se

seznanj z bratskim narečjem. In za uk bode novi list, ki je pisan v lahko umljivem slogu, ravno pripraven.

Listu Narodna Prosvjeta pa želim gorko, da izpolni svojo plemenito zadačo v prosep zatiranega hrvatskega naroda v Istri, in da ga pri tem svetem delu podpirata sreča in priznanje.

Drag. Pribil.

Razgled.

Listek.

Slovenska Šolska Matica. Odborove seje «Slovenske Šolske Maticе» dne 28. decembra 1905 ob 3. uri popoldne v konferenčni sobi c. kr. I. državne gimnazije v Ljubljani so se udeležili: predsednik H. Schreiner in odborniki: dr. J. Bezjak, V. Bežek, J. Dimnik, Fr. Finžgar, Fr. Gabršek, Fr. Hubad, Andr. Senekovič in Vek. Strmšek. I. Po odobrenju zapisnika zadnje odborove seje z dne 2. septembra 1905 poroča tajnik Fr. Gabršek o kurentnih stvareh izza zadnje seje in o njih rešitvah, dalje o izpremembah v poverjeništvih tekom I. 1905. Odbor vzame to poročilo odobrilno na znanje. II. Po nasvetu dozdanjih poverjenikov dobe za leto 1906, nove poverjenike: 1. Litija (šolski okraj): Bernard Andoljšek, nadučitelj v Litiji; 2. Tolmin (sodiški okraj): Franc Kašca, nadučitelj v Tolminu. Poverjeništvu za šolski okraj Sežano in Maribor (okolico) se razdelita vsako v dva okoliša ter se ustanovita novi poverjeništvu: 3. Komen (sodiški okraj): Josip Štrekelj, učitelj v Komnu (dozdanji poverjenik M. Kante obdrži poverjeništvu za sodiški okraj Sežano); 4. Maribor (okolica), levi dravski breg: Tomaž Stani, učitelj v Rušah (dozdanji poverjenik Frid. Pučelik obdrži poverjeništvu za desni dravski breg). Izreče se zahvala dozdanjim poverjenikom. III. Knjige za leto 1905 bodo skoro do-tiskane in izidejo začetkom januarja 1906. IV. Blagajnik Andr. Senekovič poroča, da ima društvo za letos doslej 6125.69 K dohodkov in 1290.64 K stroškov, torej gotovine 4945.05 K. Ustanovnine je prirastlo letos 342.50 K. Račun za «Spominski list» kaže 195.30 K primankljaja. Za «Navodilo k Črnivčevi I. Računici» letos ni bilo dohodkov. V. Za I. 1905 je doslej prijavljenih 1482 članov (za 58 več od lani), od katerih jih pa 22 še ni plačalo letnine in ki torej prejmo knjige šele po vplačilu svojega doneska. — Za «Hrv. pedagog.-književni zbor» v »Zagrebu je oglašanih 126 članov. Poštne pa se je za te člane premalo plačalo. VI. Sklene se, da dobe učiteljišniki, ki pristopijo k «Slovenski Šolski Matici», znanprej knjige za polo-vično letnino, t. j. za 2 K. Da se hitreje razpečajo prejšnje knjige, ki jih je (razen razprodanega Pedagoškega Letopisa, III. zv.) še veliko v zalogi, se bodo oddajali stalnim članom tudi prejšnji celotni letniki za navadno letnino (4 K), in bodo do-bivali člani in učiteljišniki posamezne prejšnje knjige (snopiče itd.) za polovico prodajalne cene. Nečlani pa plačajo za posamezne prejšnje knjige določeno proda-jalno ceno. VII. Določijo se nagrade za I. 1905, in sicer: pisateljem po 40 K od tiskane pole, urednikom po 20 K, oziroma 30 K od tiskane pole, tajniku in blagaj-niku kakor lani, razen tega še predsedniku 20 K, tajniku 50 K slugama 15 K. VII. Za leto 1906 izda društvo: 1. Pedagoški Letopis, IV. zvezek; 2. Nazorni nauk, snov za prvo šolsko leto, 2. snopič (konec), in morda tudi snov za drugo šolsko leto; 3. Špeciialno metodiko o petju, spisal Hinko Druzovič; 4. Dopolnilo k «Zgo-

dovinski učni snovi» (konec). IX. Leta 1906 bodo predavali v imenu «Slovenske Šolske Matice». 1. Fr. Finžgar «o brezžični telegrafiji» v učiteljskem društvu za goriški okraj dne 1. februarja 1906; 2. H. Schreiner o «metodiki spisja» na učiteljskem večeru, ki ga priredi «Slovenska Šolska Matica» o velikonočnih počitnicah 1906 v Ljubljani; 3. dr. J. Bezjak o «estetičnem deklamiranju v ljudski šoli» v učiteljskem društvu za mariborsko okolico meseca januarja 1906. X. Tretji občni zbor «Slovenske Šolske Matice» bo o božičnih počitnicah 1906. Na dnevnem redu bo razen točk, ki so določene po društvenih pravilih, tudi predavanje ravnatelja V. Bežka o «osebnosti učiteljevi kot vzgojnem faktorju».

Razpis častnih nagrad družbe sv. Mohorja. Odbor družbe sv. Mohorja naznanja, da je obrok za določanje rokopisov na razpis od dne 17. grudnia 1904 podaljšan do dne 30. aprila 1906.

Koliko veroizpovedovanj je na svetu? Po poročilu misijske knjige: «Blue Book of Mission» je na vsej zemlji 1,563,466.000 ljudi. Po veri se ločijo: kristjanov je 558,638.500, in sicer rimsko-katolikov 272,638.500, protestantov 166,066.500, grško-katolikov 120,157.000; nekristjanov pa 1,004,584.000 in sicer: židov 11,200.000, mohamedanov 216,730.000; paganov 776,733.000, namreč budistov 137,935.000. Hindov 209,659.000, Konfucijanov 291,816.000, Sintoistov 241,900.000, Aministov in malikovalcev 157,069.500, raznih ver 15,352.500. — a.

Kdo je Karol May? — Skoro najpopularnejši nemški potopisec in mladinski pisatelj je Karol May. Njegova dela se takorekoč kar «požirajo», tako privlačno zna pisati. In njegovo življenje je čudovito. Karol May bi moral biti ljudskošolski učitelj. A radi tatvine je moral zapustiti ta stan. Pozneje je moral zopet presedeti več let težke ječe radi roparskih ulomov. Prišedšega na svetlo, se je usmilil znani draždanski zalagatelj kolportažnih romanov Münchmeier. Vsled svoje nenavadne darovitosti je postal najpriljubljenejši in najpopularnejši nemški potopisec. — g —

Vseučilišni profesorji. Profesorji vseučilišča se delijo na redne in izvenredne. Nekateri so plačani, drugi neplačani, in sicer so ali titularni, redni ali pa častni. Redni profesor more prevzeti akademiško čast. Redni profesor je v 6. činovnem redu in dobiva 6.400 K + 960 K aktivit. doklade v Pragi, 1.600 K pa na Dunaji + 4 petletnice po 800 K. Izvenredni profesor ima plačo po 7. čin. redu, in sicer 3.600 K + 840 akt. v Pragi in 1.400 na Dunaji + 2petletnici po 400 K. Samo vdova rednega profesorja ima pravico do penzije po možu. V 70. letu mora profesor v penzijo, a kot častni profesor more predavati tudi po 70. letu svoje starosti.

Nov pozdrav. Na Moravskem se pozdravljajo Čehi po znanih brnskih spopadih med seboj «Svoji k svojim». «In vselej pravica» je odgovor.

Pedagoški paberki.

Narodne in mladinske igre. Pruski minister naboženstva in pouka je izdal nedavno naredbo o podpiranju narodnih in mladinskih iger. V tej naredbi se razjasnjuje, da so v poslednjih letih nekatere vlade uvele nadaljevalne tečaje za telovadbo, katerih so se udeleževali s pripomočjo vladnih podpor učitelji in učiteljice, pa tudi potovalni učitelji telovadbe so predavali v raznih mestih o mladinskih in narodnih igrah. Ker je ta uredba uspela, se imajo vršiti takšni tečaji tudi tam, kjer je na razpolaganje le malo telovadnega orodja. Posebno pa se mora popularizovati narodna in mladinska igra, ki zelo blagodejno vpliva na zdravje naroda in mladine in ima veliko vzgojno vrednost. Takšne tečaje mora podpirati deloma vlada, deloma občina.

Sedanji statut za učiteljišča. Organizacija učiteljišč je določena, kakor znano, po določbah državnega šolskega zakona, po prvem statutu od dne 26. maja 1874 in po drugem statutu od dne 31. julija 1886, ki popolnoma spreminja značaj naših učiteljišč ter ima pečat nazadnjaštva na čelu. Državni zakon odpira učiteljem široko pot, statut od 1886. l. zoži prostrano cesto v trnjevo stezo. Spoznava se nazadnjaštvo v razdelitvi učnih ur. Po novem statutu se je odvzelo: a) v 1., 2. in 3. letniku po 1 uro matematiki — ok. 3 ure; b) v 3. in 4. l. po 1 uro fiziki in kemiji; c) v 3. l. 1 ura prirodopisja; d) v 4. l. 1 ura zgodovine, torej 7 ur realij. Zato pa se je pridalo: a) v 1. in 2. l. po 2 uri klavirja; b) v 3. in 4. l. po 2 uri orgelji; c) v 3. in 4. l. po 1 uro naboženstvu. Imamo torej opraviti z zmanjševanjem realnega in s pomnoženjem godbenega pouka. Bilo bi na času, da se kaj ukrene od strani učiteljstva, da se končno tudi spremeni statut učiteljišč. (Posel z Budče 17.)

Deset zapovedi za učence. Profesor pedagogike na berlinskem vseučilišču, tajni svetnik dr. Viljem Müller, je objavil v listu «*Monatsschrift für höhere Schulen*» naslednjih deset pravil za učence: 1. Šola je majhna država; bodi dober državljan v tej svoji državi, da postaneš značajan mož in dober patriot. 2. Pomisli, da si deležen velike dedščine; bodi hvaležen vsem plemenitim možem, ki so ti to dedščino zapustili, vsem onim velikanom, ki so v svojem življenju ustvarili dela trajne vrednosti tudi za tebe. 3. Uči se biti v malem zvest, da moreš biti potem zvest v velikem; uči se vnanjega reda, da postaneš značaj. 4. Bodi pravičen; ne zadovoljaj se s površnim izpolnjevanjem svojih dolžnosti in z dozdevnimi uspehi, ampak misli na se in na svoj cilj. 5. Ne laži, niti kakor sužnji, ki si ne upajo govoriti resnice, niti kakor potuhnjenci, ki se hočejo z lažjo povzpeti, niti kakor govoruni, ki izdajajo tuje za svoje, ne bodi nedosleden, torej ne smeš biti ponižen napram staršem in drzen napram učiteljem in tovarišem. 6. Bodi dober tovariš svojim drugom, veren in zvest; toda ne daj se vladati niti enemu, ki je hujši od tebe. Ne skušaj drugih preteči v učenju iz častilakomnosti; a skrbi, da dosežeš, kar le moreš. 7. Ne uporabljaj svoje moči v zatiranje in mučenje mlajših in ne bodi ponosen napram skromnim; vedi, da moremo kazati že v mladosti velikodušnost. 8. Pazi, da postaneš izurjen v mladinskih igrah, da ostaneš vesel in svež vso svojo mladost; ljubi naravo in vse njene stvore in ne pripuščaj, da ti soba vzame veselje, bivati v naravi. 9. Ne bodi obupan ali zakrknjen če si se pregrešil in moraš nastopiti kazen; začni veselo znova in hitro zagrnj sledove minulosti. Ne bodi nezaupen in ne misli nič hudega od učitelja ako kaj zahteva od tebe, kar ti ni prijetno. 10. Poleg svojih dolžnosti bavi se lastnovoljno s kakšnim predmetom, da postaneš mož, ki si sam stavlja cilje, in ne suženj, ki stori samo to, kar se mu veleva.

Uvod v čitanje. Metodiški oddelek lipsijskega društva se je izrazil o uva-
janju v čitanje tako-le: 1. V središču prvega pouka v čitanju se nahaja normalni glas v svoji zvezi z opažanim in znanim materijalom elementarnega učenca. 2. Glas, ki se je našel v opažanem materijalu učenca, mora postati duševna last učenca po kratkih fonetičnih znakih in po obilni vaji. 3. Razvoju glasa ima slediti neposrednje njega podavanje pismenega znaka, a pri tem se ima uporabljati vsaka priložnost, da se združi znak z glasom, kajti le takšnim načinom se združita črka in glas v jednoto; brez tega ni niti misliti na čitanje. 4. Vse črke, ki so se obravnavale, se postavljajo v vrsto in se čitajo, da jih otroci lahko primerjajo in da postane spoznavanje laglje, da se vselej združita znak in glas mehanski in da se vezbajo govorila v izgovarjanju različnih glasov. 5. Znane črke se morajo zlagati ob sodelovanju učencev v besede, ki se nanašajo na doživljaje in na krog predstav učenčevih.

Telesna vzgoja v Italiji. Živa nasprotja vladajo sedaj v italijanski naučni upravi z ozirom na načela o telesni vzgoji. Doslej ni bilo v Italiji pouka v telovadbi; telesno vzgojo so prevzemali dosihdob takoimenovani «ricreatorii», v kojih so se učili ob nedeljah in prostih dneh uniformirani učenci telovadbe in iger. Sedaj zahtevajo nekateri, da se ricreatorii opuste, ker povzročajo uniformovanje starišem veliko stroškov in ker jemljejo otrokom preveč časa. Drugi pa so za obstanek teh zavodov, ker so lahi vnanjemu blesku zelo vdani, in trdijo, da vzbujajo in p stujejo ti zavodi patriotična čustva. Kakor pa je videti, je večina članov komisije, katero je vlada pozvala v rešenje teh vprašanj, za to, da se odpravi uniforma in se uvede reden pouk v telovadbi v ljudski šoli.

Proti mladinskim listom se je izrekel literarni odbor učiteljskega društva v Pragi in izjavil, da se imajo mladinski listi nadomestiti s knjigami, ker le te morejo biti v umetniškem oziru na tako visoki stopnji, da se jih more mladina posluževati s pridom.

Proti nadzorstvu na hodnikih piše «Posel z Budče»: Učitelj, ki je delal par ur v šoli in se je ogrel, se prav lahko pokvari na hladnem hodniku. Priporoča se nastavljanje najstarejše učence kot nadzornike po hodnikih, ki so odgovorni za red in mir.

Vaške ljudske visoke šole v Šlezvigu in Holštajnu. Ugledni možje Šlezviga in Holštajna, dežel, ki se morejo imenovati kulturni most med Danskim in Nemškim, so se združili, da bi udomačili med svojim narodom dansko ljudsko vseučilišče. Noben činitelj ni postal tako važen za razvoj danske narodne prosvete v poslednjih štiridesetih letih kakor dansko ljudsko vseučilišče. Važnost teh zavodov se priznava vedno bolj, kolikor med ljudstvom toliko med odločilnimi sloji. Majhna Danska ima sedaj osemdeset takšnih visokih šol, katere prejemajo na leto pol milijona kron državnega prispevka. Danska ljudska visoka šola je krščansko-narodni vzgojni zavod. Njeno bistvo so krščansko-narodna načela; ne more niti biti drugače, ker je ta institucija plod grundtvigianizma, naboženskega sistema, ki korenini po svojem ustanovniku — Grundtvigu — v narodnosti in v krščanstvu. Pastor Grundtvig je ustanovil ta vseučilišča za vaške mladeniče in mladenke v starosti 15—20 let. Ti slušatelji bi naj razvijali in jačili svoje narodno čustvo po čitanju pesmi severnih klasikov, torej ne Grkov in Rimljanov, po proučevanju jezika in zgodovine. To je torej narodna klasiška naobrazba najširših narodnih slojev. Razen tega «vaške» visoke šole pripravljajo mladeniče za razne stanove. Razen obče naobrazbe pridobivajo bodoči kmetje in obrtniki dovolj znanja, da morejo v svojih strokah uspešno samostalno delovati. Učna osnova ima univerzalni značaj. Poučuje se: geologija, mineralogija, meteorologija, vrtnarstvo in sadjarstvo, šumarstvo, gojenje rib, čebelarstvo, živinozdravništvo, samaritanstvo, konstrukcija strojev, računstvo, nauk o narodnem gospodarstvu, kmetijstvo, pravo- in ustavoznanstvo. Razen teorije se vežbajo učenci tudi praktiški. Vsaka šola ima torej poleg učilnice tudi poseben dvorec, mizarsko delavnico, kovačnico, mesta za ročna dela. Deklice se učijo mlekarstva, gospodinjstva, kuhati. ročnih del, samaritanstva in vzgojeslovja. V Neumünsteru v Holštajnu se je ustanovilo društvo, ki hoče ustanoviti prvo vseučilišče na vasi v deželi.

Kronika.

Nekaj o pravnem stališču učiteljstva. Spodnjeavstrijski deželni šolski svet je izdal zakon, vsled katerega se sme učitelju prepovedati, se oženiti. Nevesta mora biti «potrjena» po okrajnem šolskem svetu. To je nov naval na svobodo učiteljstva. Gospod Lueger in vse dolnjeavstrijsko krščanstvo je lahko ponosno na svoje čine.

Statut za šolske nadzornike. Ogrska je dobila nov statut za šolske nadzornike. Obsega 10 tiskovnih pol. Skoro malo preveč. Posebno se povdarja v njem, kako morajo nadzorniki nadzirati pouk ogrskega jezika v nemadjarskih šolah.

Stara pesem. Naučni ministr kršne Črnegore je ravnokar obvestil s posebno okrožnico vse učiteljstvo, da ne more zboljšati njih gmotnega položaja, ker so državne blagajne — prazne. — e —

Šola Komenskega na Dunaju. Krivica Nemcev napram Slovanom je povsod ista. Zasebna šola češka na Dunaju ima letes 818 učencev. Več se jih ni moglo sprejeti radi nedostatka mesta.

Šole za analfabete. V šolskih okrajih Lošinj in Krk so počeli vsled vzpodbude tamkajšnega nadzornika skoro vsi učitelji poučevati v večernih tečajih analfabete po Anderličevi knjigi. Uspeh je sijajen in nadkriljuje vse nade. V kratkem se bodo ustanovile tudi potrebne knjižnice za učence in za narod. Škof Mahnič skrbi za povzdigo gmotnega stanja in tudi vlada je začela po reški rezoluciji odpirati svoje vire. Tako je pričakovati, da se Kvarnerski otoki v kratkem času prerodijo.

Učiteljska socialna organizacija na Bolgarskem. Osrednje učiteljsko društvo na Bolgarskem, ki je vezalo 70 društev z 2842 člani, se je letos razdvojilo. Socijalistični člani so zahtevali naj ima društvo politični značaj. Ker se je ta predlog odklonil, združili so se socijalistični učitelji v posebnem društvu, ki zastopa politiške tendence. Imajo svoj lastni list «Učiteljska Iskra». Členi novega društva ne smejo biti člani osrednjega učit. društva. (Posel z Budče 17.)

Italijanska kultura. Italijani se kaj radi ponašajo s svojo «avita cultura». Kakšna je ta kultura pričajo ne samo italijanski moralci po vseh ječah vsega sveta, ampak tudi pohlevne številke. Rimska «Patria» piše, da v 69 pokrajinah Italije ne zna čitati in pisati 60% prebivalstva. Okoli Palerma je 62½% analfabetov, v Sardiniji 72%, v Kalabriji 78%. (N. P.)

Pravični odlok. Istrski dež. šolski svet je naredil, da se prošnje za kvinkvenije nimajo več kolekovati. (Nar. Prosvj.)

Hrvatska in Istra. V Zagrebu in v ostali Hrvatski je 600 učiteljic brez službe. V Istri je 16.000 hrv. otrok brez šole. (N. P.)

Šolski muzej zgorel. Pred kratkim je zgorel v Belemgradu šolski muzej, last «učiteljske zveze». Škoda je velika posebne radi tega, ker so zgoreli nekateri prav redki predmeti, ki se jih sploh ne da nadomestiti. △

Letno poročilo o moravskem šolstvu prinaša za leto 1903—04 tele podatke: 1. Meščanskih šol je bilo 86 čeških (47 deških in 39 dekliških) proti 70 nemškimi. Kakšna krivica! Po prebivalstvu glede na narodnost bi moralo biti razmerje kakor 72 : 28. (Na Štajerskem vsaj 3 : 1, kaj?) 2. Ljudskih šol je bilo 2484 (namreč 1759 čeških, 714 nemških in 11 češko-nemških). Poldnevni pouk je uveden na 190 šolah. Enorazrednic je 866 (čez 1/3). Sedemrazrednici sta samo dve. Paralelk je 569. Na en razred pripada 59 učencev. 3. Šolskih zgradb je 2503. Izmed teh je 130 neprimernih, 326 deloma primernih, druge so v primernem stanju. 4. Privatnih šol je bilo 8 meščanskih in 24 ljudskih. 5. Šolskih okrajev je bilo 41 (6 mestnih); največji je brnski, ki ima 112 šol s 63 paralelkami in 23.292 učencev; najmanjši je mestni okraj v Ogrskem Gradišču, ki ima samo 5 šol za 736 otrok. 6. Učencev obvezanih hoditi v šolo je bilo 216.810 dečkov in 217.031 deklic, vkupe torej 433.841 otrok, izmed katerih je hodilo v javne šole 416.642, v zasebne 8270; 7695 otrok je hodilo v višje in strokovne šole, 240 otrok pa se je poučevalo doma. Brez pouka je ostalo radi bolezni 1892 otrok. Izmed normalno razvitih otrok je ostalo 108 brez pouka. 7. Izmed vaških občin je imelo 57·5% splošne, 37·9% pa posebne olajšave. 8. Učiteljev je bilo 7043, med njimi samo 1424 učiteljic. 9. 16·7% vseh šol je imelo jako

dober napredek, 60·7% dober napredek, 21·8% dovoljni napredek, 0·8% (22 šol) je imelo nedovoljen napredek. 10. Metoda pouka in uspehi so se poboljšali. Posebno učni jezik, zemljepisje, prirodoslovje in risanje se poučujejo sedaj mnogo bolje. Stanje moravskega šolstva se more imenovati v celosti zadovoljivo.

Uravnava plače württemberških učiteljev. Po novem zakonu iznaša prva plača 1.200 M., po 27 letih največ, namreč 2.400 M. Službene doklade iznašajo: tri triletnice po 100 M., dve triletnici po 150 M., dve po 100 M in konečno 2 po 200 M. Večje občine, ki plačajo učiteljem vsaj 1.400 — 2.800 M., dobiva od države za vsako učiteljsko mesto po 450 M podpore. Tudi plača začasnih učiteljev se je izboljšala. V občinah, ki imajo do 6000 duš, iznaša vsaj 900 M., v večjih občinah 1000 M — razen tega dobivajo učitelji stanovanje v naravi in 2 m³ bukovih drv. Po izpitu usposobljenja dobivajo od države 100 M podpore. V manjših občinah (izpod 4000 duš) mora plačati učitelje državni komorni urad, ker je zvezano izplačevanje v takšnih občinah z mnogimi nepristojnostmi in neprijetnostmi.

Rusko. Plače učiteljic v tverskem okraju — pri Moski ob Volgi znašajo: početna plača — takoj pri stopu — je 1361 K 60 h; po preteku 25 let pa 2057 K 40 h. — Vsaka učna moč stopi lahko po preteku 25 let v pokoj s polno plačo. Kdor hoče služiti še nad 25 let, dobi vso pokojnino, a poleg tega še svojo prvotno plačo. △

Razmerje učiteljev in učiteljic v Evropi. Nemčija šteje 124.027 učiteljev in 22.513 učiteljic. Ogrska 26.335 učiteljev, 5.986 učiteljic; Norveška (na deželi) 3169 : 1138, (v mestih) 638 : 1216; Avstrija 51.500 : 20.000; Dansko 4.500 : 1.800; Švedija 4.922 : 2.649; Švica 6.400 : 3.600; Rusija 38.700 : 22.400; Francosko 56.370 : 49.400; Finska (na deželi) 960 : 920, (v mestih) 210 : 580; Irska 6.000 : 7.000; Laško 18.600 : 31.800; Škotska 4.000 : 7.000; Anglija 36.960 : 116.927; Portugal 2.300 : 22.000; Severna Amerika 6.300 : 76.348. — a.

Srbija. Državni proračun za ljudske šole v letu 1906. Kragujevački list «Prosveta» je prinesla ravnokar državni proračun za leto 1906. Iz tega posnemljemo: 1. Plače učiteljem in učiteljicam za leto 1906 znašajo 27% vseh stroškov t. j. 3.038.450 dinarov. — 2. Doklada vsemu učiteljstvu in nagrade suplentov znašajo 30.000 dinarov. 3. Za ustanovitev novih učit. mest in za zidanje novih šol je proračunjeno 80.000 dinarov. 4. Za selitev iz službenih ozirov premeščenih učnih močij se zahteva 4000 dinarov. 5. Nadzorniki dobe 21.720 dinarov dnevnic. 6. Za pouk na ekskurentnih šolah se potrebuje 15.000 dinarov. 7. Skupni stroški za ljudsko šolstvo znašajo tedaj 3.189.170 dinarov, a po proračunu naučnega ministra za l. 1906 dosega 5.863.729·34 dinara. — g —

Učiteljska društva v Bosni. V Bosni obstoje štiri učit. društva, ki se hočejo združiti sedaj v zavezo. (Nar. Prosvj.)

Ministrova žena — učiteljica. Fridtjuf Berg, nekdanji učitelj, ki se je povspel do poslanca in ministra za uk in naboženstvo, ima za ženo učiteljico v Stockholmu. Ko je postal minister, mu žena ni zapustila službe, ampak redno poučuje naprej. (Nar. Prosvj.)

Šole na Cetinju. Na Cetinju obstojita štirirazr. deška šola za 201 učenca in štirirazredna dekliška šola za 73 učenk. Razun tega se nahaja tamkaj štirirazredna gimnazija za 251 dijakov in zavod za mladenke, v katerem je 90 gojenk in 97 otrok (v otroškem vrtcu). (Narod. Prosvj.)

